

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

**Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΟΝΕ: ΜΙΑ ΑΤΥΧΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ;**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ
ΒΡΑΣΙΔΑ ΜΑΡΙΑ**

ΠΑΤΡΑ 2012

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και τις θερμότερες ευχαριστίες μου στο επιβλέποντα καθηγητή μου κ Παλαιολόγου, που με τις σωστές του κατευθύνσεις, τις απαραίτητες υποδείξεις και την άμεση ανταπόκριση του στους προβληματισμούς μου, έκανε δυνατή την δημιουργία και την επιτυχή ολοκλήρωση αυτής της προσπάθειας. Επιπλέον θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγο μου κ. Λεβεντέλη Χρήστο για την συμπαράσταση και την υποστήριξη που μου επέδειξε κατά την διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας, καθώς και τον κ. Χαρδαλιά Ανδρέα για την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε.

ΒΡΑΣΙΔΑ ΜΑΡΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το ευρώ και η Ένταξη στην Ο.Ν.Ε. είναι πια γεγονός. Ένα γεγονός με οφέλη και συνέπειες. Η νομισματική πολιτική που εφαρμόστηκε απέναντι σε κάθε χώρα διαφέρει. Όσο αφορά τα οφέλη, εντοπίζονται στην μείωση του κόστους συναλλαγών, στην ελεύθερη διακίνηση προϊόντων, στη διαφάνεια τιμών, με αποτέλεσμα να αυξηθεί ο ανταγωνισμός και να ευνοηθούν οι καταναλωτές. Η ένταξη της Ελλάδος στην Ο.Ν.Ε δεν έφερε όμως την λύση σε χρόνια προβλήματα όπως την εξάλειψη του δημόσιου χρέους, του πληθωρισμού που επί σειρά ετών παραμένει υψηλός. Η μη επίλυση ιδιαίτερα του δημόσιου χρέους οδήγησε την Ελλάδα στην σημερινή κρίση με αποτέλεσμα να διερωτώμεθα σήμερα αν πρέπει ή όχι να παραμείνουμε στο ευρώ . Η Ελλάδα πρέπει να παραμείνει στο ευρώ παρά τις λανθασμένες και ελλιπείς αποφάσεις και τις καθυστερήσεις στην αντιμετώπιση της σημερινής κρίσης. Η έξοδος από το ευρώ δεν θα λύσει τα προβλήματα μας αλλά θα τα επιδεινώσει. Μην αφήσουμε την προσπάθεια που έχουμε κάνει για την ένταξή μας στην Ο.Ν.Ε. και την είσοδο μας στο ευρώ να πάει χαμένη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A ΜΕΡΟΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΤΗΣ Ο.Ν.Ε

ΕΙΣΑΓΩΓΗ- ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9-10
---------------------------	------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.Ο δρόμος προς τη ευρωπαϊκή οικοδόμηση μέσω 9 ιστορικών βημάτων.....	11-13
---	-------

1.1 Τι υπήρχε πριν το ευρώ	13-14
----------------------------------	-------

1.2 Ποιο το νομικό πλαίσιο μετάβασης του ευρώ.....	14 -15
--	--------

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

2.1 Γιατί δημιουργήθηκε η Ο.Ν.Ε.	15
---------------------------------------	----

2.1.1 Το πρώτο στάδιο.....	16-17
----------------------------	-------

2.1.2 Το δεύτερο στάδιο.....	17
------------------------------	----

2.1.3 Το τρίτο στάδιο.....	17
----------------------------	----

2.2 Ένταξη της Ελλάδος στην Ο.Ν.Ε	18-19
--	-------

ΤΟ ΕΥΡΩ ΩΣ ΝΕΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1. ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ – ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

1.1 Ιστορική αναδρομή.....	20-30
----------------------------	-------

1.2 Γιατί προτιμήθηκε το ευρώ.	31-33
-------------------------------------	-------

1.3 Παγκόσμια οφέλη.....	33
--------------------------	----

2. Πως είδαν οι πολίτες το ευρώ.....	33-34
--------------------------------------	-------

ΜΕΡΟΣ Β

ΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΟΝΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

1.Γενικά οφέλη από την ένταξη της Ελλάδος στην Ο.Ν.Ε.....	36-40
2 .Επιπτώσεις από την ένταξη της Ελλάδος στην Ο.Ν.Ε:	
2.1.1 Στις επιχειρήσεις.....	40-42
2.1.2 Στη γεωργία.....	42-46
2.1.3 Στον τουρισμό.....	46-47
2.1.4Στην ναυτιλία.....	47-50

Γ ΜΕΡΟΣ

ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

1. Το ευρώ και ο ρόλος του στην σημερινή κρίση	52-63
2. Τι σημαίνει για τους Έλληνες η έξοδος από το ευρώ	63-65
3. Τι θα σήμαινε η νέα δραχμή	66-70
4. Το ευρώ έφερε την κρίση.....	70-72

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το ευρώ αποτελεί ατυχής περίπτωση;	73-75
--	-------

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	76-77
-----------------------	-------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	78-79
---------------------------	-------

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ε.Κ.Α.Χ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

Ε.Ο.Κ : Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Τ.Π.Α: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ε.Ν.Σ : Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα

Ι.Σ.Ο. : Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης

Ε.Σ.Ο.Φ.Ι.Ν : Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιοοικονομικών Υποθέσεων

Ε.Ν.Ι. : Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα

Ε.Κ.Τ. : Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Α.Ε.Π. : Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

Δ.Ν.Τ. : Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

A ΜΕΡΟΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΝΕ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΠΡΟΛΟΓΟ

Σε αυτό το σημείο τελειώνει η δική μου πορεία σαν σπουδάστρια, που διήρκησε περίπου 4 χρόνια. Ο δρόμος ήταν μακρύς , δεν έλειψαν τα προβλήματα στη σπουδαστική μου ζωή .

Οι γνώσεις που άντλησα μέσα από όλη την διαδικασία της μάθησης συνέβαλαν στο να αποκτήσω δεξιότητα ικανή στον επαγγελματικό μου χώρο.

Η πτυχιακή εργασία έχει σαν θέμα το ΕΥΡΩ και την ΟΝΕ.

Ένα θέμα που ομολογουμένως βρήκα ότι είναι πολύ ενδιαφέρον και επίκαιρο.

Η πτυχιακή μου εργασία χωρίζεται σε 3 μέρη. Το πρώτο μέρος περιέχει δύο κεφάλαια που αναφέρονται σε γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν πριν το ευρώ. Ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν διακήρυξε για πρώτη φορά δημοσίως τις ιδέες που οδήγησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Την ιδέα του αυτή την αποδέχτηκαν αρχικά 6 κράτη μέλη που ήταν και ιδρυτικά . Στην συνέχεια έχουμε και εισχώρηση και άλλων κρατών όπως και της Ελλάδας που πραγματοποιήθηκε το 1986. Επίσης αναφέρομαι στο νόμισμα που υπήρχε πριν το ευρώ δηλ. το ECU καθώς και την βάση του. Το ευρώ πήρε την θέση ενός άλλου νομίσματος της δραχμής. Γίνεται ιστορική αναφορά για την κατάργηση της, γιατί προτιμήθηκε το ευρώ, και πως το δέχτηκαν οι πολίτες. Επίσης αναφέρομαι σε ένα άλλο γεγονός το οποίο άλλαξε την εικόνα της χώρας μας σημαντικά , την ένταξη μας στην Ο.Ν.Ε. Η ένταξή μας πραγματοποιήθηκε αφού η Ελλάδα τήρησε ένα αριθμό κριτηρίων όπως πληθωρισμό, επιτόκια κτλ, και εισήχθη 1/1/2001. Στο δεύτερο μέρος βλέπουμε το ότι η ένταξή μας αυτή έφερε σημαντικά οφέλη για την Ελλάδα αλλά και στην ευρωζώνη όπως σύγκριση τιμών, χαμηλό πληθωρισμό, επιτόκια οφέλη για καταναλωτές, διεθνές εμπόριο κτλ, αλλά και επιπτώσεις σε διάφορους τομείς όπως γεωργία ναυτιλία τουρισμό κτλ.

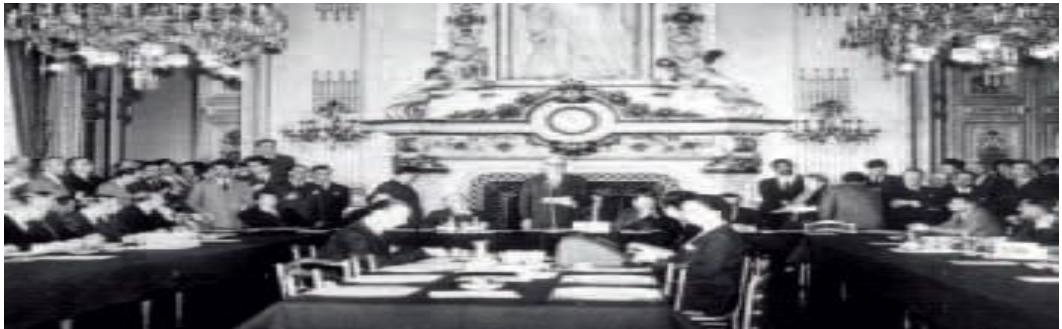
Στο τρίτο μέρος της εργασίας μου βλέπουμε ότι το όνειρο της ευημερίας αυτής δεν κράτησε πολύ. Αργότερα αποκαλύφθηκαν αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, με αποτέλεσμα η χώρα μας να χάσει την αξιοπιστία της και κάτω από μια

σειρά μέτρων να προσπαθεί να αντιμετωπίσει τα ασυμμάζευτα. Σήμερα, το έτος 2012 γίνεται λόγος για τον ένα το ευρώ αποτέλεσε ατυχή περίπτωση για εμάς και αν πρέπει να αποχωρήσουμε από αυτό. ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΟΧΩΡΗΣΟΥΜΕ.

Αν γίνει αυτό θα χάσουμε ότι έχουμε κερδίσει μέχρι τώρα. Το αξίζουμε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΜΕΣΩ 9 ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΒΗΜΑΤΩΝ

Εικόνα 1. Στις 9 Μαΐου 1950, ο Γάλλος υπουργός εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν διακήρυξε για πρώτη φορά δημοσίως τις ιδέες που οδήγησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι, η 9η Μαΐου εορτάζεται ως η ημερομηνία γέννησης της Ε.Ε.

Βήμα 1^ο

Τον Μάιο του 1950, η διακήρυξη shuman πρότεινε ίδρυση μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (Ε.Κ.Α.Χ), η οποία έγινε πραγματικότητα με την συνθήκη του Παρισιού στις 18 Απριλίου 1951.

Το γεγονός αυτό δημιούργησε μια κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα μεταξύ των έξι ιδρυτικών κρατών (Βέλγιο, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες). Στόχος, μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ήταν η διασφάλιση της ειρήνης ανάμεσα σε νικητές και ηττημένους και η συμφιλίωση των χωρών επί ίσους όροι με την συνεργασία τους μέσα σε ένα κοινό θεσμικό πλαίσιο.

Βήμα 2^ο

Στη συνέχεια στις 25 Μαρτίου 1957 με την συνθήκη της Ρώμης, τα έξι κράτη αποφάσισαν να οικοδομήσουν μια Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ) που θα έχει ως βάση μια ευρύτερη κοινή αγορά, η οποία θα καλύπτει

ένα μεγάλο φάσμα αγαθών και υπηρεσιών. Οι δασμοί μεταξύ των έξι χωρών καταργήθηκαν πλήρως την 1 Ιουλίου 1968.

Βήμα 3^ο

Το εγχείρημα στέφθηκε με τέτοια επιτυχία με αποτέλεσμα η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο αποφάσισαν να ενταχθούν στην κοινότητα. Και αυτό αποτέλεσε την πρώτη διεύρυνση, με την οποία τα μέλη της κοινότητας αυξήθηκαν από έξι σε εννέα, και πραγματοποιήθηκε το 1973. Παράλληλα, εφαρμόστηκαν νέες κοινωνικές και περιβαλλοντικές πολιτικές και το 1975 ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α)

Βήμα 4^ο

Τον Ιούνιο του 1979 έγινε ένα ουσιαστικό βήμα για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, με τις πρώτες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να λαμβάνουν χώρα με άμεση και καθολική ψηφοφορία. Οι εκλογές αυτές πραγματοποιούνται κάθε πέντε χρόνια.

Βήμα 5^ο

Το 1981, στην Κοινότητα προσχώρησε η Ελλάδα και το 1986 ακολούθησαν η Ισπανία και η Πορτογαλία . Το γεγονός αυτό ενίσχυσε σημαντικά την παρουσία της Κοινότητας στη Νότια Ευρώπη και έκανε επιτακτική την ανάγκη επέκτασης των περιφερειακών προγραμμάτων βοήθειας.

Βήμα 6^ο

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση στις αρχές δεκαετίας του 1980 δημιούργησε ένα κλίμα <<ευρωσκεπτικισμού>>. Όμως, οι ελπίδες αναζωπυρώθηκαν το 1985 όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με πρόεδρο τον Ζακ Ντελόρ, δημοσίευσε μια λευκή βίβλο που περιλάμβανε ένα χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής Αγοράς μέχρι την 1 Ιανουαρίου το 1993. Αυτός ο φιλόδοξος στόχος διατυπώθηκε στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη που υπογράφηκε τον Φεβρουάριο του 1986 και τέθηκε σε ισχύ την 1 Ιουλίου το 1987.

Βήμα 7^ο

Η πολιτική διάρθρωση της Ευρώπης άλλαξε ριζικά μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην επανένωση της Γερμανίας τον Οκτώβριο του 1990 και την επάνοδο της δημοκρατίας στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης καθώς απελευθερώθηκαν από την σοβιετική κηδεμονία. Η ίδια η Σοβιετική Ένωση έπαψε να υφίσταται τον

Δεκέμβριο του 1991. Παράλληλα, τα κράτη –μέλη διαπραγματεύονταν την νέα συνθήκη για την Ε.Ε , η οποία εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό συμβούλιο του Μάαστριχ τον Δεκέμβριο του 1991. Η συνθήκη αυτή τέθηκε σε εφαρμογή την 1 Νοεμβρίου 1993 η οποία συνθήκη δημιούργησε την Ε.Ε.

Βήμα 8^ο

Αυτή η νέα δυναμική και η αλλαγή της γεωπολιτικής κατάστασης της ηπείρου οδήγησαν τρεις ακόμη χώρες- την Αυστρία, την Φιλανδία και την Σουηδία να προσχωρήσουν στην Ε.Ε την 1 Ιανουαρίου του 1995.

Βήμα 9^ο

Τότε, η Ε.Ε συνέχιζε την πορεία της προς το θεαματικότερο επίτευγμα της μέχρι εκείνη την στιγμή , την δημιουργία ενός ενιαίου νομίσματος. Το ευρώ είναι πλέον ένα σημαντικό νόμισμα για τις 12 χώρες της Ευρωζώνης. Το ευρώ άρχισε να χρησιμοποιείται στις οικονομικές συναλλαγές (όχι τις μετρητοίς) το 1999 ενώ χαρτονομίσματα και κέρματα κυκλοφόρησαν τρία χρόνια αργότερα.

Το ευρώ είναι πλέον ένα σημαντικό διεθνές νόμισμα. ⁷

1.1 ΤΙ ΥΠΗΡΧΕ ΠΡΙΝ ΤΟ ΕΥΡΩ

Παρόλο που η εισαγωγή του ευρώ ξεκίνησε το 1999 η χρησιμοποίησή του στις οικονομικές συναλλαγές ξεκίνησε τρία χρόνια αργότερα .Προκάτοχος του ευρώ υπήρχε το **ECU** το οποίο συνίσταται σε μια δέσμη, η οποία περιέχει τα νομίσματα όλων των κρατών –μελών . όπου κάθε νόμισμα συμμετέχει σε ένα ποσοστό που καθορίζεται ανάλογα με την οικονομική δύναμη της χώρας.

Το **ECU** χρησιμοποιείτο για πληρωμές χωρίς τη χρησιμοποίηση μετρητού χρήματος όπως επιταγές, τίτλοι ταμειυτηρίου για την αγορά αξιογράφων, και λήψη και παροχή δανείων.

Μαζί με το **ECU**, δημιουργήθηκε και το **Ε.Ν.Σ.** που αποτελεί και τη βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκε το **ECU**. Στην διάρκεια του ευρωπαϊκού συμβουλίου της Βρέμης (6-7 Ιουλίου του 1978) , οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων απεφάσισαν να δημιουργήσουν ένα Ε.Ν.Σ. το οποίο τέθηκε σε ισχύ στις 13 Μαρτίου 1979.

Στόχος των ιδρυτών ήταν η δημιουργία μιας ζώνης σταθερότητας στην Ευρώπη με το χαμηλότερο όσο το δυνατόν ποσοστό πληθωρισμού, και τις σταθερές δυνατές συναλλαγματικές ισοτιμίες . Το **Ε.Ν.Σ** αποτελεί την εξέλιξη ενός συστήματος αμοιβαίας στήριξης των συναλλαγματικών ισοτιμιών (του αποκαλούμενου νομισματικού <<φιδιού>>), με αρχικά, λιγότερο αυστηρούς κανόνες και εναλλασσόμενη συμμετοχή των χωρών. ¹

1.2 ΠΟΙΟ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Το νομικό πλαίσιο για την μετάβαση του ευρώ στηρίχτηκε, εκτός από τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως σε δυο πυλώνες, τον Κανονισμό (ΕΚ) 1103/97 του Συμβουλίου της 17.6.1997 και τον Κανονισμό (ΕΚ) 974/98 του Συμβουλίου της 3.5.1998.

•Στον Κανονισμό 1103/97 "σχετικά με ορισμένες διατάξεις που αφορούν την εισαγωγή του ευρώ" ορίζεται μεταξύ άλλων ότι την 1 η Ιανουαρίου 1999 το ευρώ θα καταστεί αυτοτελές νόμισμα και θα αντικαταστήσει το ECU χωρίς να μεταβάλει την εξωτερική ισοτιμία του τελευταίου (δηλαδή τη σχέση 1 ευρώ =1 ECU, ότι η καθιέρωση του ευρώ δεν μεταβάλλει τους όρους των νομικών πράξεων ούτε απαλλάσσει ούτε δικαιολογεί τη μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από νομικές πράξεις, ούτε παρέχει μονομερώς το δικαίωμα σε ένα συμβαλλόμενο να μεταβάλει ή να καταργήσει μια νομική πράξη (αρχή της συνέχειας των συμβάσεων). Επίσης περιλαμβάνονται και οι κανόνες που διέπουν τις μετατροπές από ευρώ σε εθνικές νομισματικές μονάδες και αντίστροφα.

•Ο Κανονισμός 974/98 "για την εισαγωγή του ευρώ" ορίζει ότι το ευρώ είναι από την 1η Ιανουαρίου 1999 το νόμισμα των συμμετεχόντων στη νομισματική ένωση κρατών-μελών. Νομισματική μονάδα είναι το ένα ευρώ, το οποίο υποδιαιρείται σε εκατό λεπτά. Το ευρώ υποδιαιρείται και στις εθνικές νομισματικές μονάδες σύμφωνα με τις τιμές μετατροπής. Θεσπίζεται η αρχή της μη απαγόρευσης-μη υποχρέωσης για τη χρήση του ευρώ στις συναλλαγές σε λογιστική μορφή. Τα τραπεζογραμμάτια και κέρματα ευρώ τέθηκαν σε κυκλοφορία την 1η Ιανουαρίου 2002, ενώ τα τραπεζογραμμάτια και κέρματα που είναι εκφρασμένα σε εθνικές νομισματικές μονάδες διατηρούν την ιδιότητα του νόμιμου χρήματος.³

2.ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ (Ο.Ν.Ε)

2.1. ΓΙΑΤΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΗΚΕ Η Ο.Ν.Ε;

Πριν την είσοδο του ευρώ η Ελλάδα βρέθηκε μπροστά σε μια άλλη πρόκληση, την ένταξη της στην Ο.Ν.Ε . Γιατί δημιουργήθηκε η Ο.Ν.Ε ;

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 τέθηκε ο στόχος για μια ενωμένη Ευρώπη, με ενιαία οικονομία και κοινό νόμισμα. Τον Ιούνιο του 1988, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε τη σταδιακή υλοποίηση του στόχου αυτού και ανέθεσε σε αρμόδια Επιτροπή, υπό την προεδρία του Jacques Delors, τότε Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, να μελετήσει και να προτείνει εισηγήσεις που θα οδηγούσαν στην εν λόγω ένωση. Στη βάση των εισηγήσεων της Επιτροπής Delors, ο στόχος αυτός επιτεύχθηκε με την συνθήκη του Μάαστριχ το (1992) βασισμένη σε τρία στάδια.

Εικόνα 2 . Jacques Delors, τότε Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

2.1.1 Το πρώτο στάδιο, άρχισε τον Ιούλιο του 1990 μέχρι την 31 Δεκεμβρίου 1993.

Τον Ιούνιο του 1989 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των αρχηγών των κρατών - μελών που πραγματοποιήθηκε στην Μαδρίτη όρισε την 1 Ιουλίου 1990 ως ημερομηνία έναρξης της πρώτης φάσης της Ο.Ν.Ε. Η ημερομηνία αυτή τηρήθηκε. Με την έναρξη του πρώτου σταδίου: άρθηκαν , εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων , όλοι οι περιορισμοί στην κυκλοφορία του χρήματος και των κεφαλαίων μεταξύ κρατών μελών. Ο συντονισμός και η κοινή εποπτεία της οικονομικής πολιτικής εντατικοποιήθηκε.

Στην διάρκεια του πρώτου σταδίου τα κράτη-μέλη ανάλαβαν την υποχρέωση να υποβάλλουν <<προγράμματα σύγκλισης>> σκοπός των οποίων ήταν να προσεγγίσουν και να βελτιώσουν τις οικονομικές τους επιδόσεις προκειμένου να καταστεί δυνατός ο καθορισμός σταθερών ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων τους.

2.1.2 Το δεύτερο στάδιο ξεκίνησε 1 Ιανουαρίου 1994 έως 31 Δεκεμβρίου 1998

Η συνθήκη του Μάαστριχ (που υπεγράφη στις 7-2-1992 στο Μάαστριχ) κατέστησε οριστική την πορεία προς ένα ενιαίο νόμισμα. Το δεύτερο στάδιο της Ο.Ν.Ε άρχισε να πραγματοποιείται από την 1 Ιανουαρίου 1994, παρά τις νομισματικές κρίσεις του 1992 και 1993 και τη μεγάλη οικονομική ύφεση που έπληξε τα νομίσματα της Ε.Ε επομένως και τις εθνικές οικονομίες των χωρών – μελών της Ε.Ε. Στα δύο πρώτα στάδια δεν υπάρχουν πολλές αλλαγές . Οι σημαντικότερες αλλαγές πραγματοποιήθηκαν στο τρίτο και τελικό στάδιο. Η αρχή του δευτέρου σταδίου έφερε τα εξής : Την είσοδο όλων των νομισμάτων στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών . Οι κυβερνήσεις κρατών –μελών ίδρυσαν το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα (Ε.Ν.Ι) που λειτουργεί στην Φρανκφούρτη . Όλες οι κυβερνήσεις είχαν δεσμευτεί στο δεύτερο στάδιο να αποφύγουν τα υπερβολικά ελλείμματα . Οι χώρες με υψηλό πληθωρισμό και χρέος έπρεπε να υιοθετήσουν πολιτικές με σκοπό να φθάσουν τα επίπεδα των περισσότερο σταθερών οικονομιών της Ε.Ε.

2.1.3 Το τρίτο στάδιο ξεκίνησε 1 Ιανουαρίου του 1999 και μετά

Την τελική απόφαση για το ποιες χώρες πληρούν τα κριτήρια συμμετοχής στο τρίτο στάδιο λήφθηκε το 1998 όπου οι υπουργοί των δεκαπέντε χωρών –μελών καθόρισαν κατάλογο με τα κράτη- μέλη που πληρούσαν τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση του ευρώ. Τα εν λόγω κριτήρια ήταν αυστηρά και αφορούσαν την σταθερότητα τιμών(πληθωρισμός) , δημόσια οικονομικά τις συναλλαγματικές ισοτιμίες , τα επιτόκια. Τα παραπάνω κριτήρια τήρησε και η Ελλάδα η οποία εντάχθηκε την 1/1/2001 και άνοιξε έτσι ένας νέος ορίζοντας για αυτήν.⁵

2.2. Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ Ο.Ν.Ε

Εικόνα3. 6. 9-3-2000 Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Σημίτης

Η ένταξη της Ελλάδος στην Ο.Ν.Ε που πραγματοποιήθηκε τις 1/1/2001 έκλεισε πληγές αιώνων, βάση στρατηγικής που ακολούθησε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και αφομοίωσαν εν συνεχεία ο Ανδρέας Παπανδρέου, Κωνσταντίνος Μητσοτάκης και ολοκλήρωσε ο Κωνσταντίνος Σημίτης. Ο ελληνικός λαός έπειτα από θυσίες χρόνων, κατάφερε να εισαχθεί στην Ο.Ν.Ε νιώθοντας αυτοπεποίθηση ως πολίτης της Ευρώπης.

Οι αλλαγές που συντελούνταν ήταν ραγδαίες. Η συμμετοχή μας στην Ο.Ν.Ε απαιτούσε εφαρμογή οικονομικής πολιτικής η οποία έπρεπε να ήταν θαρραλέα και αξιόπιστη. Η εφαρμογή της έχει σαν κύριο σκοπό την ισχυρή οικονομία την καλύτερη ανάπτυξη την καλύτερη θωράκιση του έθνους και αξιοποίηση των ευκαιριών.

Τις 9-3-2000 υπό την πρωθυπουργία του κυρίου Κωνσταντίνου Σημίτη η Ελλάδα υποβάλλει αίτηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση για την ένταξή της στην Ο.Ν.Ε.

Το αίτημα διαβίβασε ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας Γιάννος Παπαντωνίου μέσω επιστολών προς τις αρμόδιες ευρωπαϊκές αρχές. Η μία επιστολή απευθυνόταν στον αρμόδιο επίτροπο Νομισματικών και Οικονομικών Υποθέσεων της ΕΕ, Πέδρο Σόλμπες, ενώ η δεύτερη είχε ως αποδέκτη τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), Βιμ Ντούιζενμπεργκ. Στις επιστολές ζητείται η έγκαιρη εξέταση της αίτησης, ώστε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να είναι σε θέση να αποφασίσει στη Σύνοδο Κορυφής, που θα πραγματοποιούνταν στην Πορτογαλία στις 19-20 Ιουνίου του έτους 2000.

Η επιστολή κοινοποιείται επίσης στον προεδρεύοντα του ECOFIN, Πορτογάλο υπουργό Πίνα Μόρα, ενώ η διαδικασία που ακολουθήθηκε στη συνέχεια είχε ως εξής: Στις 3 Μαΐου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα γνωμοδότηζε για το ελληνικό αίτημα και την εκπλήρωση των κριτηρίων σύγκλισης και θα αποφάσιζε για την ένταξη. Την απόφαση της Επιτροπής μαζί με την έκθεση της ΕΚΤ θα εξέτασε το ECOFIN στις 5 Ιουνίου, το οποίο με τη σειρά του θα εισηγείτο στη Σύνοδο Κορυφής.

Με την ανακοίνωση του πληθωρισμού που τότε διαμορφώνονταν στο 2,1%, και ο εθνικός στο 2,9%- η Ελλάδα εκπλήρωσε όλα τα κριτήρια που απαιτούνται για την ένταξη στην ΟΝΕ.⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΕΥΡΩ ΩΣ ΝΕΟ ΝΟΜΙΣΜΑ

1. ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ – ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ.

1.1 Ιστορική αναδρομή

Η δραχμή χρησιμοποιήθηκε από τον αρχαίο ελληνικό κόσμο αλλά και από το σύγχρονο ελληνικό κράτος. Όπως και πολλά νομίσματα της αρχαιότητας έτσι και η δραχμή αποτέλεσε μονάδα μέτρησης βάρους. Ένα αργυρό τετράδραχμο για παράδειγμα ήταν νόμισμα αργυρό με βάρος τεσσάρων δραχμών. Αρκετές πόλεις - κράτη εξέδωσαν νομίσματα με το όνομα αυτό με πιο γνωστά το αργυρό δίδραχμο του Φείδωνα, το Αθηναϊκό τετράδραχμο το τετράδραχμο του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Εικόνα 4: Κέρμα των 500 δραχμών, από τα τελευταία που κόπηκαν στην Ελλάδα (2000)

Παρόλο που δεν υπήρχε ενιαία τυποποίηση σε όλο τον ελληνικό κόσμο για το

βάρος (δηλαδή 1 αθηναϊκή δραχμή είχε διαφορετικό βάρος από την δραχμή άλλων πόλεων) μία δραχμή είχε την εξής σταθερή σχέση με τα άλλα νομίσματα –βάρη της ίδιας πόλης κράτους:

- 1δραχμή = 6 οβολοί
- 2 δραχμές = 1 στατήρας
- 100 δραχμές= 1 μνα
- 6000 δραχμές =1 τάλαντο

Ειδικά το αθηναϊκό τετράδραχμο αποτέλεσε το πλέον διαδεδομένο νόμισμα την περίοδο της ακμής της Αθήνας τον 5^ο αιώνα π.Χ. έως και την εποχή του Μεγάλου Αλέξανδρου όπου επικράτησαν τα Μακεδονικά νομίσματα. Γινόταν δεκτό στις συναλλαγές σε όλον τον ελληνικό κόσμο ακόμα και στις πόλεις εκείνες οι οποίες δεν κρατούσαν φιλική στάση προς την Αθήνα. Στην μια όψη του απεικονίζεται η Αθηνά και στην άλλη το σύμβολο της πόλης των Αθηνών την γλαύκα (κουκουβάγια). Το νόμισμα αυτό ήταν ποιο γνωστό απλώς ως Αθηναϊκή γλαύκα.

Εικόνα 5. Μακεδονικό τετράδραχμο στο οποίο απεικονίζεται ο Μέγας Αλέξανδρος.

Με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου ο όρος δραχμή διαδόθηκε και εκτός ελληνικού κόσμου . Ο μύθος που δημιουργήθηκε γύρω από το όνομα του μεγάλου στρατηλάτη ήταν παράγοντας ο οποίος συντέλεσε ώστε να κοπούν δραχμές που να τον απεικονίζουν, ακόμα και μετά από τον θάνατο του.

Η δραχμή που για αιώνες επικράτησε να χρησιμοποιείται σε ένα τόσο μεγάλο μέρος του κόσμου άρχισε να εκλείπει σταδιακά ως νόμισμα μετά τις ρωμαϊκές κατακτήσεις και τη επικράτηση του Διναρίου ως νομισματικής μονάδας. Παρόλα αυτά υπήρξαν και υπάρχουν ακόμα νομίσματα τα οποία έχουν σαν ρίζα τη λέξη δραχμή όπως είναι το ντραμ της Αρμενίας το ντιρχάμ του Μαρόκου ή το ντιρχάμ των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και βέβαια η δραχμή στο σύγχρονο ελληνικό κράτος.

Παρά την κατάργηση της ως νόμισμα, η λέξη "δραχμή" συνέχισε να χρησιμοποιείται στον Ελληνικό χώρο και άλλα μέρη της Ευρώπης από την πρώτη Βυζαντινή εποχή έως και σήμερα ως μονάδα βάρους.

Σύγχρονη δραχμή

Εικόνα 6. Μπρούτζινη δραχμή, νόμισμα κοπής 1976 με επανεκδόσεις ανά διετία ως το 1986. Έργο του χαράκτη Λ. Ορφανού. Το 1988 η ανταλλακτική της αξία εξανεμίσθηκε από τον πληθωρισμό

Η σύγχρονη δραχμή εμφανίστηκε λίγο μετά τον διορισμό του Όθωνα ως βασιλιά της Ελλάδας και την άφιξη του στο Ναύπλιο στις 25 Ιανουαρίου 1833. Με Βασιλικό διάταγμα της 8ης Φεβρουαρίου 1833 «περί ρυθμίσεως του νομισματικού συστήματος», αντικαθίσταται με την δραχμή ο Φοίνικας, νόμισμα που επιχείρησε να καθιερώσει ο Ιωάννης Καποδίστριας το 1828. Η νέα νομισματική μονάδα του σύγχρονου Ελληνικού κράτους υποδιαιρείται σε 100 λεπτά. Από τότε και αδιάλειπτα μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2002, η δραχμή ήταν νομισματική μονάδα του σύγχρονου Ελληνικού κράτους.

Κατά την περίοδο του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου η δραχμή γνωρίζει την μεγαλύτερη απαξίωση στην ιστορία της κάτω από την πίεση της οικονομικής κατάρρευσης της Ελλάδας .

Τυπώθηκαν χαρτονομίσματα με ονομαστική αξία ακόμα και δισεκατομμυρίων δραχμών που η ανταλλακτική τους αξία ήταν μηδαμινή.

Το 1944 εκδόθηκε το μεγαλύτερο σε ονομαστική αξία χαρτονόμισμα που κυκλοφόρησε ποτέ στην Ελλάδα.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από την Γερμανική κατοχή, έγιναν δύο νομισματικές μεταρρυθμίσεις έτσι ώστε η Ελλάδα να αποκτήσει και πάλι ένα σταθερό νόμισμα. Τον Νοέμβριο του 1944 με την πρώτη μετακατοχική νομισματική μεταρρύθμιση η παλιά και υποτιμημένη δραχμή αντικαταστάθηκε με μια νέα με ισοτιμία που ορίστηκε σε 50.000.000.000 παλιές δραχμές για κάθε 1 νέα.

Η νέα δραχμή διατηρήθηκε μία δεκαετία έως το 1954 οπότε με την δεύτερη μετακατοχική μεταρρύθμιση αντικαταστάθηκε ξανά με μία νεότερη με αναλογία 1000 δραχμές προς 1 νέα.

Την 1η Ιανουαρίου 2002, η ελληνική δραχμή αντικαταστάθηκε επίσημα από το ευρώ, και από την 1η Μαρτίου 2002 δεν αποτελεί πλέον νόμιμο χρήμα στην Ελλάδα. Υπάρχουν επτά διαφορετικά τραπεζογραμμάτια και οκτώ διαφορετικά κέρματα.

Η εικόνα και τα χαρακτηριστικά των τραπεζογραμματίων και των κερμάτων ευρώ έχουν μια όψη κοινή και για τις 12 χώρες, ενώ η οπίσθια όψη τους θα είναι ξεχωριστή για κάθε χώρα. Επιπλέον, τέθηκαν σε κυκλοφορία 14,5 δισεκατομμύρια τραπεζογραμμάτια που ήταν ίδια σε ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ. Η συνολική αξία των τραπεζογραμματίων και των κερμάτων ευρώ που παράχθηκαν υπέρβαιναν τα 664 δισεκατομμύρια ευρώ. Όσο αφορά την απεικόνιση του ευρώ ,το σύμβολο απεικόνισης του ευρώ μοιάζει με ένα Ε με δύο σαφώς διακρινόμενες οριζόντιες παράλληλες γραμμές. Είναι εμπνευσμένο από το ελληνικό γράμμα έψιλον και θυμίζει το λίκνο του ευρωπαϊκού πολιτισμού και το πρώτο γράμμα της λέξης 'Ευρώπη'. Οι παράλληλες γραμμές συμβολίζουν τη

σταθερότητα του ευρώ. Η επίσημη συντομογραφία του ευρώ είναι 'EUR'. Έχει καταχωρηθεί στο Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης (ISO) και χρησιμοποιείται για όλους τους επιχειρηματικούς, οικονομικούς και εμπορικούς σκοπούς, ακριβώς όπως χρησιμοποιούνται σήμερα οι όροι 'FRF' (γαλλικό φράγκο), 'DEM' (γερμανικό μάρκο), 'GBP' (λίρα Αγγλίας) και 'BEF' (βελγικό φράγκο).

Όσο αφορά τα 7 χαρτονομίσματα ευρώ είναι: Διαφορετικών χρωμάτων και μεγεθών αντιστοιχούν σε 500, 200, 100, 50, 20, 10 και 5 ευρώ. Τα τραπεζογραμμάτια είναι ομοιόμορφα σε ολόκληρη τη ζώνη ευρώ· σε αντίθεση με τα κέρματα, δεν θα έχουν εθνική όψη.

Τα σχέδια συμβολίζουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά της Ευρώπης. Δεν αναπαριστούν κανένα από τα υπάρχοντα μνημεία. Παράθυρα και πύλες κοσμούν την εμπρόσθια όψη κάθε χαρτονομίσματος ως σύμβολο της ευρύτητας πνεύματος και της συνεργασίας στην ΕΕ.

Η άλλη πλευρά κάθε χαρτονομίσματος αναπαριστά μια γέφυρα μιας συγκεκριμένης εποχής, σύμβολο επικοινωνίας μεταξύ των λαών της Ευρώπης και μεταξύ της Ευρώπης και του υπόλοιπου κόσμου. Τα τελικά σχέδια ανακοινώθηκαν το Δεκέμβριο 1996 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου. Όλα τα χαρτονομίσματα φέρουν τελειοποιημένα χαρακτηριστικά ασφαλείας. αποτελούν νόμιμο χρήμα σε όλες της χώρες της ζώνης ευρώ.

Από την 1η Ιανουαρίου 2002, τα τραπεζογραμμάτια διατίθενται από τα τραπεζικά μηχανήματα αυτόματης ανάληψης και από τις θυρίδες των τραπεζών. Τα μεγάλα καταστήματα λιανικής πώλησης επιστρέφουν τραπεζογραμμάτια ευρώ μετά από αγορές σε παλαιό νόμισμα. Πολλά άτομα προτίμησαν τη χρήση πιστωτικών καρτών και καρτών αυτόματης ανάληψης τις πρώτες ημέρες του Ιανουαρίου 2002. Μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2002 το αργότερο, αποσύρθηκαν από την κυκλοφορία τα παλαιά τραπεζογραμμάτια και κέρματα .

Ονομαστική αξία: 5 ευρώ

Αξία σε λίρες Κύπρου (περίπου): £2,88

Διαστάσεις: 120 x 62 χιλ.

Χρώμα: Γκρι

Αρχιτεκτονική περίοδος που προβάλλεται στο τραπεζογραμμάτιο:
Κλασική

Ονομαστική αξία: 10 ευρώ
Αξία σε λίρες Κύπρου (περίπου): £5,75
Διαστάσεις: 127 x 67 χιλ.
Χρώμα: Κόκκινο
Αρχιτεκτονική περίοδος που προβάλλεται στο τραπεζογραμμάτιο:
Ρωμανική

Ονομαστική αξία: 20 ευρώ
Αξία σε λίρες Κύπρου (περίπου): £11,50
Διαστάσεις: 133 x 72 χιλ.
Χρώμα: Μπλε
Αρχιτεκτονική περίοδος που προβάλλεται το τραπεζογραμμάτιο:
Γοτθική

Ονομαστική αξία: 50 ευρώ
Αξία σε λίρες Κύπρου (περίπου): £28,80
Διαστάσεις: 140 x 77 χιλ.
Χρώμα: Πορτοκαλί
Αρχιτεκτονική περίοδος που προβάλλεται στο τραπεζογραμμάτιο:
Αναγεννησιακή

Ονομαστική αξία: 100 ευρώ

Αξία σε λίρες Κύπρου (περίπου):
£57,60

Διαστάσεις: 147 x 82 χιλ.

Χρώμα: Πράσινο

Αρχιτεκτονική περίοδος που
προβάλλεται στο τραπεζογραμμάτιο:
Μπαρόκ και ροκοκό

Ονομαστική αξία: 200 ευρώ Αξία σε
λίρες Κύπρου (περίπου): £115

Διαστάσεις: 153 x 82 χιλ.

Χρώμα: Κίτρινο-καφέ

Αρχιτεκτονική περίοδος που
προβάλλεται στο τραπεζογραμμάτιο:
Εποχή του σιδήρου και του γυαλιού

Ονομαστική αξία: 500 ευρώ

Αξία σε λίρες Κύπρου (περίπου): £288

Διαστάσεις: 160 x 82 χιλ.

Χρώμα: Μωβ

Αρχιτεκτονική περίοδος που
προβάλλεται στο τραπεζογραμμάτιο:
Μοντέρνα αρχιτεκτονική του 20ού
αιώνα

Όσο αφορά τα κέρματα υπάρχουν 8 κέρματα ευρώ που αντιστοιχούν σε 2 και 1 ευρώ καθώς και σε 50, 20, 10, 5, 2 και 1 λεπτά του ευρώ. Κάθε κέρμα έχει μια κοινή ευρωπαϊκή όψη. Στην άλλη όψη κάθε κράτος μέλος κοσμεί τα κέρματα με τα δικά του σύμβολα. Ανεξάρτητα από το σύμβολο που έχουν τα κέρματα θα μπορούν να χρησιμοποιούνται και στα 12 κράτη μέλη.

Για παράδειγμα, ένας Γάλλος πολίτης μπορούσε να αγοράζει ένα σάντουιτς στο Βερολίνο χρησιμοποιώντας ένα κέρμα με την παράσταση του βασιλιά της Ισπανίας. Η κοινή όψη των κερμάτων θα αντιπροσωπεύει το χάρτη της

Ευρωπαϊκής Ένωσης με φόντο εγκάρσιες γραμμές όπου θα εμφανίζονται τα αστέρια της ευρωπαϊκής σημαίας. Τα κέρματα των 1, 2 και 5 λεπτών δίνουν έμφαση στη θέση της Ευρώπης στον κόσμο, ενώ τα κέρματα των 10, 20 και 50 λεπτών παρουσιάζουν την Ένωση ως σύνολο εθνών.

Τα κέρματα 1 και 2 ευρώ περιγράφουν την Ευρώπη χωρίς σύνορα. Τα τελικά σχέδια συμφωνήθηκαν τον Ιούλιο 1997, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ. Διάθεση και για τα κέρματα : Η 1η Ιανουαρίου 2002, και τα κέρματα διατίθονταν από τις τράπεζες και από τα καταστήματα λιανικής. Σε ορισμένα κράτη μέλη, διατίθονταν προκαταβολικά κέρματα σε ειδικές συσκευασίες (mini-kits). Πρόσθια πλευρά του ευρώ:

Κέρμα 1 cent ή 1 λεπτά

Αξία σε λίρες Κύπρου: 1/2 σεντ, £0,005

Διάμετρος (χιλ.): 16,25

Πάχος (χιλ.): 1,67

Βάρος (γραμ.): 2,30

Σχήμα: στρογγυλό

Χρώμα: χαλκόχρωμο

Σύνθεση: επιχαλκωμένος χάλυβας

Στεφάνη: λεία

Κέρμα 2 cent ή 2 λεπτά

Αξία σε λίρες Κύπρου: 1 σεντ, £0,01

Διάμετρος (χιλ.): 18,75

Πάχος (χιλ.): 1,67

Βάρος (γραμ.): 3,06

Σχήμα: στρογγυλό

Χρώμα: χαλκόχρωμο

Σύνθεση: επιχαλκωμένος χάλυβας

Στεφάνη: λεία με αυλάκωση

Κέρμα 5 cent ή 5 λεπτά

Αξία σε λίρες Κύπρου: £0,03 σεντ

Διάμετρος (χιλ.): 21,25

Πάχος (χιλ.): 1,67

Βάρος (γραμ.): 3,92

Σχήμα: στρογγυλό

Χρώμα: χαλκόχρωμο

Σύνθεση: επιχαλκωμένος χάλυβας

Στεφάνη: λεία

Κέρμα 10 cent ή 10 λεπτά

Αξία σε λίρες Κύπρου: £0,06 σεντ

Διάμετρος (χιλ.): 19,75

Πάχος (χιλ.): 1,93

Βάρος (γραμ.): 4,10

Σχήμα: στρογγυλό

Χρώμα: χρυσό

Σύνθεση: κράμα Nordic gold (μη νικελιούχο)

Στεφάνη: μορφοποιημένη με λεπτά τελειώματα

Κέρμα 20 cent ή 20 λεπτά

Αξία σε λίρες Κύπρου: £0,12 σεντ

Διάμετρος (χιλ.): 22,25

Πάχος (χιλ.): 2,14

Βάρος (γραμ.): 5,74

Σχήμα: σχήμα ισπανικού άνθους

Χρώμα: χρυσό

Σύνθεση: κράμα Nordic gold (μη νικελίου)

Στεφάνη: απλή

Κέρμα 50 cent ή 50 λεπτά

Αξία σε λίρες Κύπρου: £0,29 σεντ

Διάμετρος (χιλ.): 24,25

Πάχος (χιλ.): 2,38

Βάρος (γραμ.): 7,80

Σχήμα: στρογγυλό

Χρώμα: χρυσό

Σύνθεση: κράμα Nordic gold (μη νικελίου)

Στεφάνη: μορφοποιημένη με λεπτά τελειώματα

Κέρμα 1 euro ή 1 ευρώ

Αξία σε λίρες Κύπρου: £0,58 σεντ

Διάμετρος (χιλ.): 23,25

Πάχος (χιλ.): 2,33

Βάρος (γραμ.): 7,50

Σχήμα: στρογγυλό

Χρώμα: εξωτερικό: χρυσό, εσωτερικό: ασημί

Σύνθεση: εξωτερικό: κράμα ορειχάλκου-νικελίου, εσωτερικό σε τρία στρώματα: κράμα χαλκού-νικελίου, νικέλιο, κράμα χαλκού-νικελίου

Στεφάνη: διακεκομμένη οδόντωση

Κέρμα 2 euro ή 2 ευρώ

Αξία σε λίρες Κύπρου: £1,15 σεντ

Διάμετρος (χιλ.): 25,75

Πάχος (χιλ.): 2,20

Βάρος (γραμ.): 8,50

Σχήμα: στρογγυλό

Χρώμα: εξωτερικό: ασημί, εσωτερικό: χρυσό

Σύνθεση: εξωτερικό: κράμα χαλκού-νικελίου, εσωτερικό σε τρία στρώματα: κράμα ορειχάλκου-νικελίου, νικέλιο, κράμα ορειχάλκου-νικελίου

Στεφάνη: με γράμματα και λεπτή οδόντωση.

Οπίσθια πλευρά των νομισμάτων του ευρώ

Η απαγωγή της Ευρώπης - μορφή της ελληνικής μυθολογίας από την οποία πήρε το όνομά της η ήπειρός μας - από το Δία μεταμορφωμένο σε ταύρο, όπως απεικονίζεται σε ψηφιδωτό που βρέθηκε στη Σπάρτη (3ος αιώνας π.Χ.).

Αντίγραφο αρχαίου αθηναϊκού τετράδραχμου του

5ου αιώνα π.Χ. που φέρει παράσταση γλαύκας, συμβόλου της θεάς Αθηνάς.

Η μορφή του Ελευθερίου Βενιζέλου (1864-1936), από τις πλέον

σημαντικές πολιτικές φυσιογνωμίες της νεότερης Ελλάδας. Υπήρξε πρωτοπόρος κοινωνικών μεταρρυθμίσεων και εξάιρετος διπλωμάτης. Συνέβαλε αποφασιστικά στον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους και την απελευθέρωση ελληνικών εδαφών που προσαρτήθηκαν στην ελληνική επικράτεια.

Η μορφή του Ιωάννη Καποδίστρια (1776-1831), κορυφαίας προσωπικότητας της ελληνικής και ευρωπαϊκής πολιτικής σκηνής. Υπήρξε ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδος (1830-1831) μετά τον Εθνικό Απελευθερωτικό Αγώνα (1821-1827).

Ο Ρήγας Φεραίος Βελεστινλής (1757-1798), πρωτοπόρος και επιφανής εκπρόσωπος του Ελληνικού Διαφωτισμού, που οραματίστηκε μια βαλκανική συνομοσπονδία ελεύθερη από την οθωμανική κυριαρχία.

Σύγχρονο δεξαμενόπλοιο, που συμβολίζει το πρωτοποριακό πνεύμα της ελληνικής ναυτιλίας

Κορβέτα, τύπος πλοίου που χρησιμοποιήθηκε στον Εθνικό Απελευθερωτικό Αγώνα (1821-1827).

Εξελιγμένη μορφή της αθηναϊκής τριήρους - του μεγαλύτερου πολεμικού πλοίου επί 200 χρόνια και πλέον - που χρονολογείται από την εποχή της αθηναϊκής δημοκρατίας (5ος αιώνας π.Χ.).⁸

1.2 ΓΙΑΤΙ ΠΡΟΤΙΜΗΘΗΚΕ ΤΟ ΕΥΡΩ;

Εικόνα 6: Χαρτονομίσματα του ευρώ

Η μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα εξ αρχής θεωρήθηκε ότι αποτελεί αναγκαία εξέλιξη για την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς. Οι συναλλαγματικές κρίσεις του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (Ε.Ν.Σ.) το 1992 και 1993 κατέστησαν πιο σημαντική την ανάγκη αυτή. Η Ε.Ε αποτέλεσε την μεγαλύτερη εμπορική δύναμη δίπλα στις Η.Π.Α και συνεπώς, το ενιαίο νόμισμα αναμενόταν ότι θα καταστεί ένα από τα κυριότερα μέσα συναλλαγών καταργώντας έτσι κινδύνους που υπήρχαν σε προηγούμενη κατάσταση όπου κάθε κράτος- μέλος είχε το δικό του νόμισμα. Το ευρώ δημιουργήθηκε επειδή ως ενιαίο νόμισμα προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα και οφέλη. Όχι μόνο καταργούνται οι κίνδυνοι συναλλαγματικών διακυμάνσεων και οι συναλλαγματικές προμήθειες και ενισχύεται η ενιαία αγορά, αλλά προωθείται και η συνεργασία των κρατών μελών με στόχο ένα σταθερό νόμισμα και μία για όλους επωφελή οικονομία.

Και πιο συγκεκριμένα όταν ιδρύθηκε η ΕΕ το 1957, τα κράτη μέλη επικέντρωσαν τις προσπάθειές τους στη δημιουργία μιας "κοινής αγοράς" για το εμπόριο. Με τον καιρό έγινε, ωστόσο, σαφές ότι χρειαζόταν στενότερη οικονομική και νομισματική συνεργασία για να μπορέσει η εσωτερική αγορά να αναπτυχθεί και να λειτουργήσει αποδοτικότερα, ώστε το σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας να σημειώνει καλύτερες επιδόσεις, με περισσότερες θέσεις απασχόλησης και μεγαλύτερη ευημερία για τους Ευρωπαίους. Το 1991, τα κράτη μέλη ενέκριναν τη συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (συνθήκη του Μάαστριχ) και αποφάσισαν ότι η Ευρώπη θα είχε ένα ισχυρό και σταθερό νόμισμα τον 21ο αιώνα.

Τα οφέλη που προκύπτουν από το ευρώ είναι πολλαπλά και γίνονται αισθητά σε διαφορετικά επίπεδα, στους ιδιώτες, τις επιχειρήσεις καθώς και στις οικονομίες ως σύνολο και συνίστανται μεταξύ άλλων στα εξής:

- Περισσότερες επιλογές και σταθερές τιμές για τους καταναλωτές
- Μεγαλύτερη ασφάλεια και περισσότερες ευκαιρίες για τις επιχειρήσεις και τις αγορές
- Βελτίωση της οικονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης
- Βελτίωση της ενοποίησης των χρηματοπιστωτικών αγορών
- Ισχυρότερη παρουσία της ΕΕ στην παγκόσμια οικονομία
- Από σημάδι της ευρωπαϊκής ταυτότητας

Πολλά από τα οφέλη αυτά είναι αλληλένδετα. Για παράδειγμα, η οικονομική σταθερότητα ωφελεί την οικονομία ενός κράτους μέλους επειδή διευκολύνει τον κυβερνητικό σχεδιασμό για το μέλλον, ωφελεί, όμως, και τις επιχειρήσεις διότι μειώνει την αβεβαιότητα και τις ενθαρρύνει να πραγματοποιούν επενδύσεις. Ταυτόχρονα ωφελεί και τους πολίτες καθώς δημιουργούνται περισσότερες και ποιοτικότερες θέσεις απασχόλησης. Πώς προκύπτουν αυτά τα οφέλη από το ευρώ;

Το ενιαίο νόμισμα προσφέρει νέα ώθηση και ευκαιρίες λόγω της ολοκλήρωσης και του μεγέθους της οικονομίας της Ευρωζώνης, καθιστώντας αποτελεσματικότερη την ενιαία αγορά.

Πριν από το ευρώ, η ανάγκη μετατροπής των νομισμάτων δημιουργούσε επιπλέον κόστος, κινδύνους και έλλειψη διαφάνειας στις διασυνοριακές συναλλαγές. Με το ενιαίο νόμισμα, οι συναλλαγές στην Ευρωζώνη είναι αποτελεσματικότερες από πλευράς κόστους και εμπερικλείουν λιγότερους κινδύνους.

Στο μεταξύ, η δυνατότητα εύκολης σύγκρισης των τιμών ενθαρρύνει το διασυνοριακό εμπόριο και τις επενδύσεις κάθε είδους από μεμονωμένους καταναλωτές που αναζητούν προϊόντα χαμηλού κόστους, από επιχειρήσεις που αγοράζουν υπηρεσίες με την καλύτερη τιμή, καθώς και από μεγάλους θεσμικούς επενδυτές που επενδύουν αποτελεσματικότερα στην Ευρωζώνη χωρίς τους

κινδύνους που συνεπάγονται οι συναλλαγματικές διακυμάνσεις. Στο εσωτερικό της ευρωζώνης, λειτουργεί σήμερα μια μεγάλη ολοκληρωμένη αγορά που χρησιμοποιεί το ίδιο νόμισμα.¹¹

1.3. ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΦΕΛΗ

Η σημασία του ενιαίου νομίσματος και το μέγεθος της Ευρωζώνη δημιουργούν επίσης νέες ευκαιρίες για την παγκόσμια οικονομία. Το ενιαίο νόμισμα καθιστά την Ευρωζώνη περιοχή ελκυστική για επιχειρήσεις τρίτων χωρών με αποτέλεσμα την προώθηση του εμπορίου και των επενδύσεων. Η συνετή οικονομική διαχείριση καθιστά το ευρώ ελκυστικό αποθεματικό νόμισμα για τέτοιες χώρες και ενισχύει την παρουσία της Ευρωζώνης στην παγκόσμια οικονομία.

Το μέγεθος της Ευρωζώνης και η συνετή διαχείριση εξασφαλίζουν, επίσης, οικονομική σταθερότητα, καθιστώντας την Ευρωζώνη ανθεκτικότερη στους εξωτερικούς οικονομικούς κραδασμούς, όπως ενδεχόμενες ξαφνικές οικονομικές αλλαγές εκτός της Ευρωζώνης, που διαταράσσουν τις εθνικές οικονομίες, π.χ. παγκόσμιες αυξήσεις της τιμής του πετρελαίου ή διαταραχές στις παγκόσμιες συναλλαγματικές αγορές. Το μέγεθος και η ισχύς της Ευρωζώνη της επιτρέπουν να απορροφά καλύτερα αυτούς τους εξωτερικούς κραδασμούς χωρίς απώλειες θέσεων απασχόλησης και μείωση των ρυθμών ανάπτυξης.³

2. ΠΩΣ ΕΙΔΑΝ ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΟ ΕΥΡΩ

Σύμφωνα με τον κύριο Ιωάννη Σ. Κωστόπουλο Διευθύνοντα Σύμβουλο της Τράπεζας Alpha Bank ο απλός πολίτης θα αντιλαμβανόταν το μέγεθος και την σημασία της νομισματικής πολιτικής μετά την 1/1/02, όταν πλέον το νέο νόμισμα θα αποτελούσε χειροπιαστό δεδομένο. Έτσι, οι πολίτες αρχικά την είσοδο του ευρώ στην Ελλάδα, την δέχτηκαν με ανησυχία η οποία όμως με τον καιρό εξαλείφθηκε. Από την 1 Ιανουαρίου του 2002 οι πολίτες άρχισαν να χρησιμοποιούν σε κέρματα και χαρτονομίσματα το νόμισμα του Ευρώ για τις καθημερινές τους συναλλαγές, δίνοντας έτσι σάρκα και οστά στο όραμα μιας ενωμένης, οικονομικά και νομισματικά, Ευρώπης. Προηγήθηκε μια μακροχρόνια

προπαρασκευαστική περίοδος που είχε ως κύριο στόχο την σύγκλιση των οικονομιών των Ευρωπαϊκών χωρών. Οι ακρογωνιαίοι λίθοι του ευρώ δηλαδή η σταθερότητα τιμών και η δημοσιοοικονομική πειθαρχία , δημιούργησαν ευνοϊκές συνθήκες όσο αφορά την ανάπτυξη . Τα αποτελέσματα των επιδόσεων αυτών ήταν λιγότερο εμφανή για την Ελλάδα λόγω των αλλαγών στην πριν και μετά ευρώ εποχή. Στόχος ήταν η εισαγωγή να γίνει όσο το δυνατόν ομαλά. Αφορούσε τον εφοδιασμό της Ελληνικής αγοράς με 617 εκατομμύρια τραπεζογραμμάρια και 1333 εκατομμύρια κέρματα ευρώ και την απόσυρση 670 εκατ. Τραπεζογραμμάτων και 1881 εκατ. Δραχμών. Σε αυτή την κοινή προσπάθεια ο ρόλος των τραπεζών ήταν καθοριστικός .Οι ελληνικές τράπεζες , παρά το γεγονός ότι είχαν λιγότερο χρόνο προετοιμασίας δεν υστέρησαν σε σύγκριση με άλλες τράπεζες και έτσι ήταν σε πλήρη ετοιμότητα. Αρχικά ξεκίνησε η μετατροπή των λογαριασμών σε ευρώ αφού ενημερώθηκαν οι πολίτες μέσω του τύπου για εξοικείωση και αποφυγή προβλημάτων της τελευταίας στιγμής. Ο εφοδιασμός των τραπεζών ήταν ικανοποιητικός. Κύριο μέλημα ήταν να καλυφθούν οι ανάγκες των πολιτών στις πρώτες ημέρες όπως (super market επιχειρήσεις). Επίσης για να αποφύγουν οι πολίτες τον συνωστισμό οι τράπεζες τους προέτρεπαν να κάνουν χρήση των καρτών. Τώρα όσο αφορούσε την απόσυρση της δραχμής οι τράπεζες λειτουργούσαν εκτός ωραρίου για την εξυπηρέτηση των πολιτών. Γενικά, η αποδοχή του ευρώ δεν ήταν εύκολη υπόθεση παρόλο που το νέο περιβάλλον ήταν ευνοϊκό για όλους τους πολίτες (καταναλωτές, εργαζόμενους, επενδυτές, επιχειρηματίες). Οι δυσκολίες που προέκυψαν ήταν προσωρινές ενώ τα οφέλη όπως θα αναφέρω παρακάτω ήταν σημαντικά .⁴

ΜΕΡΟΣ Β

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ ΟΝΕ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΟΦΕΛΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ Ο.Ν.Ε

Η νέα εποχή που διαγράφηκε για την Ελλάδα τις έφερε σημαντικά οφέλη .
Συγκεκριμένα :

Οι καταναλωτές ωφελούνται γιατί υπάρχει μεγαλύτερος ανταγωνισμός.

Καθώς οι καταναλωτές μπορούν να ψωνίζουν και εκτός εθνικών συνόρων και να συγκρίνουν τιμές, υπάρχει μεγαλύτερος ανταγωνισμός μεταξύ καταστημάτων και προμηθευτών. Οι καταναλωτές έχουν περισσότερες επιλογές, κάποιες τιμές είναι χαμηλότερες, και οι αυξήσεις τιμών ελέγχονται.

Οι τιμές είναι σταθερές Το ευρώ έχει κατεβάσει τον πληθωρισμό σε χαμηλό και σταθερό επίπεδο. Κατά τις δεκαετίες του '70 και του '80, πολλά κράτη μέλη είχαν πολύ υψηλό πληθωρισμό, της τάξης του 20% ή και περισσότερο. Ο πληθωρισμός έπεσε κατά την προετοιμασία τους για το ευρώ, και έχει παραμείνει γύρω στο 2% στην Ευρωζώνη από την εισαγωγή του νέου νομίσματος. Ο χαμηλός και σταθερός πληθωρισμός ωφελεί τους πάντες.

Ο δανεισμός είναι ευκολότερος και φτηνότερος Καθώς η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ενεργεί για τη διατήρηση του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα, τα επιτόκια είναι χαμηλά. Αυτό σημαίνει ότι οι πολίτες μπορούν να δανειστούν ευκολότερα και φτηνότερα, π.χ. για να αγοράσουν σπίτι ή να πάνε διακοπές. Τα ταξίδια είναι ευκολότερα και φτηνότερα Κατά τη δεκαετία του '90, ένας πολίτης που περνούσε από όλες τις χώρες της Ε.Ε. και αντάλλαζε συνάλλαγμα στην κάθε μία, θα έχανε τα μισά του χρήματα σε έξοδα συναλλάγματος, χωρίς να αγοράσει το παραμικρό! Τα έξοδα αυτά – αλλά και η σχετική ταλαιπωρία – έχουν εξαιρεθεί πλήρως, κάνοντας τη ζωή ευκολότερη και φτηνότερη για τουρίστες, ταξιδιώτες, φοιτητές και εργαζόμενους που μεταβαίνουν στο εξωτερικό. Το ευρώ μπορεί

εύκολα να χρησιμοποιηθεί και σε πολλές χώρες εκτός Ευρωζώνη εκτιμάται ότι έως το 20% των τραπεζογραμματίων του ευρώ κυκλοφορεί εκτός ευρωζώνης.

€ μύθος: το ευρώ ανέβασε τις τιμές.

Η διαρκής σταθερότητα τιμών που δημιούργησε το πλαίσιο της ONE προστατεύει τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις από τον πληθωρισμό. Είναι γεγονός ότι οι τιμές κάποιων καθημερινών ή τοπικά αγοραζόμενων προϊόντων, π.χ. ενός καφέ ή ενός κουρέματος, αυξήθηκαν σε κάποιες χώρες με την εισαγωγή του ευρώ.

Ωστόσο, στοιχεία τιμών καταναλωτή δείχνουν ότι, κατά μέσο όρο, η υιοθέτηση του ευρώ επέφερε πολύ λιγότερες αυξήσεις τιμών από ότι πιστεύεται γενικά, και ο συνολικός του αντίκτυπος στις τιμές ήταν πολύ μικρός (εφάπαξ επίδραση της τάξης του 0,1 με 0,3% το 2002). Το ευρώ όχι μόνο δεν κάνει τη ζωή πιο ακριβή, αλλά, με την πτώση του πληθωρισμού και την αύξηση του ανταγωνισμού, πετυχαίνει το ακριβώς αντίθετο.

Οι επιχειρήσεις ωφελούνται γιατί...Χαμηλότερα επιτόκια σημαίνει περισσότερες επενδύσεις. Ο χαμηλός πληθωρισμός διατηρεί τα επιτόκια χαμηλά. Αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις δανείζονται και επενδύουν με χαμηλότερο κόστος – π.χ. σε νέα μηχανήματα και περισσότερη έρευνα. Αυτό οδηγεί σε περισσότερα νέα προϊόντα και υπηρεσίες και αυξημένη παραγωγικότητα, τα οποία με τη σειρά τους οδηγούν σε ανάπτυξη και περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας.

€ γεγονός: Από την εισαγωγή του ευρώ το 1999, έχουν δημιουργηθεί περισσότερες από 10 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας στην ευρωζώνη, σε σύγκριση με μόλις 1,5 εκατομμύριο τα προηγούμενα επτά χρόνια.

Η οικονομική σταθερότητα ενθαρρύνει το μακροπρόθεσμο προγραμματισμό.

Πριν από την ONE, τα ασταθή επιτόκια οδηγούσαν σε απρόβλεπτο κόστος. Έτσι, ήταν επικίνδυνο για τις εταιρίες να επενδύουν μακροπρόθεσμα, καθώς δεν μπορούσαν να ξέρουν εάν θα αποκομίσουν κέρδος. Σήμερα, η οικονομική σταθερότητα στα πλαίσια της ONE μειώνει την αβεβαιότητα και ενθαρρύνει τις μακροπρόθεσμες επιχειρηματικές επενδύσεις.

Οι μειωμένοι κίνδυνοι ενθαρρύνουν το διασυνοριακό εμπόριο. Στο παρελθόν, το εμπόριο μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών περιλάμβανε πολλά νομίσματα με ασταθείς τιμές συναλλάγματος. Προκειμένου να αντισταθμίσουν τον

κίνδυνο των συνθηκών αυτών, οι εταιρίες πουλούσαν σε υψηλότερες τιμές στο εξωτερικό, αποθαρρύνοντας το εμπόριο. Αυτός ο κίνδυνος πλέον δεν υπάρχει.

€ γεγονός: Το εμπόριο εντός της ευρωζώνης εκτιμάται ότι αυξήθηκε μεταξύ 4% και 10% από την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος, ενώ έχει αυξηθεί κατά περίπου 3% και το εμπόριο αγαθών με τον έξω κόσμο.

Η εξάλειψη του κόστους αγοράς συναλλάγματος ευνοεί το εμπόριο και τις επενδύσεις. Πριν από το ευρώ, το κόστος συναλλάγματος ήταν πολύ υψηλό, της τάξης των 20-25 δισεκατομμυρίων ευρώ ετησίως στην Ε.Ε.

Το κόστος αυτό έχει εξαφανιστεί εντός της ευρωζώνης, όπου όλες οι πληρωμές και τα τιμολόγια είναι πλέον σε ευρώ.

Τα κράτη μέλη της ευρωζώνης ωφελούνται γιατί οι κυβερνήσεις εξοικονομούν χρήματα.

Ο χαμηλός και σταθερός πληθωρισμός σημαίνει ότι ο κρατικός δανεισμός είναι φθηνότερος από ό,τι στο παρελθόν. Τα μειωμένα επιτόκια επί του εθνικού χρέους αποδεσμεύουν χρήματα που οι κυβερνήσεις μπορούν να δαπανήσουν σε υπηρεσίες προς τον πολίτη ή για τη μείωση των φόρων.

Ο χαμηλός πληθωρισμός ευνοεί την κοινωνική συνοχή. Ο υψηλός και ασταθής πληθωρισμός του παρελθόντος διεύρυνε το χάσμα ανάμεσα στις πλούσιες και φτωχές ομάδες και περιφέρειες. Τώρα που ο πληθωρισμός είναι σταθερός και χαμηλός, οι λιγότερο εύποροι προστατεύονται καλύτερα από τη διάβρωση του πλούτου και της αγοραστικής τους δύναμης.

Η ΟΝΕ προάγει τα υγιή και βιώσιμα δημόσια οικονομικά. Πριν υιοθετήσει κάποια χώρα το ευρώ, έπρεπε να αποδείξει την οικονομική της ευρωστία, συμμορφούμενη προς τα «κριτήρια του Μάαστριχ» (δημόσιο χρέος και έλλειμμα εντός καθορισμένων ορίων, σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας, και πληθωρισμός και επιτόκια εντός καθορισμένων ορίων) και, όταν πια μπει στην ευρωζώνη, έπρεπε να συνεχίζει να εφαρμόζει τους κανόνες περί δημόσιου χρέους και ελλείμματος. Τα υγιή δημόσια οικονομικά διασφαλίζουν ότι οι πολίτες του σήμερα αλλά και του αύριο θα έχουν δίκαιη αντιμετώπιση – π.χ. μέσω ενός επαρκούς συστήματος δημόσιας υγείας και συντάξεων.

Υπάρχει περισσότερη αντίσταση στους εξωτερικούς κραδασμούς.

Το μέγεθος και η δύναμη της οικονομίας της ευρωζώνης την καθιστούν πιο ανθεκτική στις οικονομικές κρίσεις από ό,τι στο παρελθόν, όταν οι απρόβλεπτες

αυξήσεις στις τιμές του πετρελαίου ή οι διακυμάνσεις στις παγκόσμιες χρηματαγορές κλόνιζαν τις εθνικές οικονομίες.

€ μύθος: Το ευρώ σημαίνει ανεπιθύμητη απώλεια εθνικής κυριαρχίας. Είναι γεγονός ότι ένας βαθμός κυριαρχίας χάνεται όταν μια χώρα υιοθετεί το ευρώ, καθώς οι κυβερνήσεις πρέπει να συντονίζουν τις οικονομικές πολιτικές και να ελέγχουν τις δαπάνες τους. Ωστόσο, στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο κόσμο, η εθνική κυριαρχία είναι συχνά περισσότερο μύθος παρά πραγματικότητα, ειδικά στο νομισματικό τομέα, όπου μόνο ορισμένα κυρίαρχα νομίσματα έχουν πραγματική ισχύ. Συντονίζοντας τις πολιτικές τους, οι κυβερνήσεις μπορούν τελικά να κερδίσουν επιρροή και ισχύ στην οικονομική σφαίρα.

Οικονομικά μιλώντας, η ευρωζώνη αξίζει περισσότερο από ότι το σύνολο των μερών της. Η ευρωπαϊκή οικονομία ωφελείται γιατί... Ενισχύεται η χρηματοοικονομική ολοκλήρωση Το ενιαίο νόμισμα διευκολύνει τη μεταφορά επενδυτικών κεφαλαίων εντός της ευρωζώνης, σε μέρη όπου μπορούν να χρησιμοποιηθούν πιο αποδοτικά. Και το μέγεθος της οικονομικής αγοράς της ευρωζώνης διασφαλίζει περισσότερα επενδυτικά κεφάλαια και επιτρέπει στους επενδυτές να κατανέμουν τους κινδύνους καλύτερα. Και για τους πολίτες, το κόστος αποστολής χρημάτων σε άλλη χώρα της ευρωζώνης μειώθηκε σημαντικά – έως και 90%.

€ γεγονός: Το μέσο κόστος μεταφοράς €100 έχει μειωθεί από €24 σε €2,40 απ την εισαγωγή κανόνων για τις διασυνοριακές πληρωμές σε ευρώ το 2001.

Η ευρωζώνη έχει ισχυρότερη διεθνή παρουσία Οι μεγάλοι παράγοντες της παγκόσμιας οικονομίας συναντώνται σε διεθνείς διοργανώσεις και θεσμούς, όπως το ΔΝΤ και το G8(σήμερα είναι G20) , για την προώθηση της σταθερότητας στις παγκόσμιες αγορές. Το ευρώ είναι πλέον το δεύτερο σημαντικότερο νόμισμα στον κόσμο μετά το δολάριο ΗΠΑ, και σε κάποιους τομείς, π.χ. στις αγορές ομολόγων, το έχει ξεπεράσει. Αυτό καθιστά πιο ισχυρή τη φωνή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον κόσμο.

€ γεγονός: Το Δεκέμβριο του 2006, η αξία των τραπεζογραμματίων και κερμάτων του ευρώ σε κυκλοφορία ξεπέρασε την αξία των δολαρίων ΗΠΑ σε κυκλοφορία.

Υποστηρίζεται το διεθνές εμπόριο Το ευρώ χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο για τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές λόγω της ισχύος και της διαθεσιμότητάς του, αλλά και της εμπιστοσύνης που εμπνέει. Αυτό επιτρέπει στις

επιχειρήσεις της ευρωζώνης να πληρώνουν και να πληρώνονται σε ευρώ – μειώνοντας τον κίνδυνο των διακυμάνσεων στις ισοτιμίες, και διευκολύνοντας το εμπόριο για τους εταίρους μας, που χειρίζονται πλέον ένα νόμισμα σε ολόκληρη την ευρωζώνη.¹³

2. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΗΝ Ο.Ν.Ε

Η εισαγωγή του ευρώ εκτός από τα οφέλη έφερε και επιπτώσεις σε διάφορους τομείς και συγκεκριμένα :

2.1.1 Στις επιχειρήσεις

Αρχικά δημιούργησε διάφορα τεχνικά προβλήματα που αφορούν: **τις νομικές υποχρεώσεις των επιχειρήσεων και τις συμβάσεις** που τότε είχαν συνάψει για τις οποίες έγιναν ρυθμίσεις που διευκόλυναν το έργο της επιχείρησης (Ν 2842, ΦΕΚ 207 27/9/2000), **το λογιστήριο της επιχείρησης**, από την 1/1/2001 και ως την 31/12/2001, τα προβλήματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν σχετίζονταν με την επιλογή ισοτιμίας για το κλείσιμο σε δραχμές της χρήσης του 2000, την αντιμετώπιση των εισροών και εκροών σε ευρώ, την στρογγυλοποίηση και μετατροπή των συναλλαγματικών διαφορών. **Τις σχέσεις μιας επιχείρησης με τους πελάτες ή τους προμηθευτές της**, ανάλογα με την νομισματική μονάδα που χρησιμοποιείτο στην αλυσίδα αγοράς ή τιμολόγησης, για να αποφευχθούν ενδεχόμενες δυσκολίες μεταξύ των μεγάλων προμηθευτών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων θεσπίστηκαν κανόνες με σκοπό να απλοποιηθούν οι σχέσεις της επιχείρησης με τους συνεργάτες της. **Τις σχέσεις του επιχειρηματία με το προσωπικό** τροποποίηση των μισθολογικών καταστάσεων, και των βασικών παροχών, εκπαίδευση εργαζομένων κ.α τις σχέσεις με τις τράπεζες δυνατότητα ανοίγματος λογαριασμών σε ευρώ, μετατροπή σε δραχμές των εισροών και εκροών σε ευρώ, δυνατότητα χρησιμοποίησης επιταγών σε ευρώ. **Την καθημερινή ζωή** υπήρχαν προβλήματα στρογγυλοποιήσεων για τα τιμολόγια, τις ταμειακές αποδείξεις, μισθολογικές καταστάσεις για τα οποία οι επιχειρήσεις κατέβαλαν σημαντική προσπάθεια για την επίλυση τους. Επίσης εκτός από τα τεχνικά προβλήματα δημιούργησε προβλήματα: Στο **Εμπορικό ισοζύγιο** (Εξαγωγές -

Εισαγωγές). Στα χρόνια του ευρώ το εμπορικό ισοζύγιο είχε μια απότομη πτώση. Όχι μόνο για εμάς αλλά και για τις περιφερειακές οικονομίες της ευρωζώνης. Αποτέλεσμα, αναγκαστικός δανεισμός για να καλύψουμε σαν χώρα το έλλειμμα, κλείσιμο παραγωγικών επιχειρήσεων και ανεργία που προκάλεσε το κλείσιμο αυτών των επιχειρήσεων. Στον **Κρατικό Δανεισμό**, με το ευρώ είναι αλήθεια τι δεν αυξήθηκε πολύ ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ ο οποίος έμεινε χονδρικά στο 105% πριν από την κρίση. Αν και το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο από μόνο του διεύρυνε τον δανεισμό της χώρας, το πρόβλημα εντοπίζεται αλλού. Το χρέος από εκεί που ήταν υπό τη μορφή δραχμής έγινε συνάλλαγμα. Πριν το ευρώ το 80% τους χρέους ήταν δραχμικό, καθιστώντας την περίπτωση της χρεοκοπίας μια τελείως διαφορετική υπόθεση από ότι είναι σήμερα. Ακόμα και αν χρεοκοπούσαμε υποθετικά με τη δραχμή, το χρέος θα ήταν εγχώριο και όχι εξωτερικό κάνοντάς το πιο διαχειρίσιμο. **Ανεργία – Απασχόληση** Η ανεργία και αυτή μεγάλωσε τα χρόνια του ευρώ για τους λόγους που αναφέραμε στο 'εμπορικό ισοζύγιο'. Αυξημένες εισαγωγές, άρα κλείσιμο Ελληνικών επιχειρήσεων άρα λιγότερα απασχολούμενα άτομα. Από 5% που ήταν πριν το ευρώ έφτασε σε επίπεδα 7% και 10%. Η διαφορά μπορεί να μη φαίνεται μεγάλη. Σκεφτείτε όμως πως η απασχόληση που είχαμε ήταν 'πλαστή' με την έννοια πως βασιζόταν στην υπερκατανάλωση η οποία μάλιστα πολλές φορές ήταν συγκυριακή. (π.χ φούσκα ακινήτων). Στο **Πληθωρισμό – Καταθέσεις**, η αγοραστική δύναμη του καταναλωτή μειώθηκε δραματικά τα χρόνια του ευρώ. Διαισθητικά το φαινόμενο αυτό αποδόθηκε σαν ακρίβεια. Και πράγματι στο καλάθι της νοικοκυράς μπαίνουν τα μισά αγαθά από όσα μπορούσε να αγοράσει με δραχμές ίσης αξίας. Αντίθετα έγιναν προσιτά τα εισαγόμενα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας τα οποία προέρχονται από χώρες με πολύ ασθενέστερο νόμισμα και εξευτελιστικούς μισθούς. Επίπεδες τηλεοράσεις, κινητά κτλ. Τα ευρωπαϊκά αυτοκίνητα, όσα παράγονται ακόμη εντός ΕΕ, δεν φθηνύναν, αλλά έχοντας στο χέρι μας σκληρό νόμισμα, νομίζαμε πως είναι πιο προσιτά. Ωστόσο το 'πλεονέκτημα' αυτό υπήρχε σε προϊόντα τα οποία δεν είναι άμεσης ανάγκης και τα οποία συντέλεσαν στην διεύρυνση του ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο που μιλήσαμε παραπάνω. Στην πράξη η Ελλάδα είχε ακόμη και διπλάσιο πληθωρισμό από αυτόν της Ευρωζώνης, και το σωστό είναι να συγκρινόμαστε πλέον με τις χώρες που έχουν ευρώ.

Από την άλλη ο καταναλωτής έχασε και από τα χαμηλά επιτόκια καταθέσεων, σε αντίθεση με τα χρόνια της δραχμής που οι καταθέσεις έδιναν μεγάλες αποδόσεις. Τα χαμηλά επιτόκια καταθέσεων εκτός από το γεγονός ότι απαξίωσαν την αποταμίευση δημιούργησαν συνθήκες υψηλού πληθωρισμού σχετικά πάντα με τα επίπεδα στην Ευρωζώνη. **Τράπεζες - Φυγή κεφαλαίων**, Οι τράπεζες την εποχή του ευρώ πολλαπλασίασαν τα κέρδη τους. Σε άθροισμα 5 μεγάλων τραπεζών από 700 εκ κέρδη το 2000 φτάσαμε τα 2,5 δις το 2005. Από την άλλη είχαμε ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων. Ο καθένας μπορούσε εύκολα να βγάλει έξω τα εκατομμύρια του.

Η απελευθέρωση όχι μόνο δεν έφερε κεφάλαια στο εσωτερικό αλλά έφερε τα αντίθετα αποτελέσματα.¹⁶

2.1.2 Στη γεωργία

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΥΠΑΑΤ, όπως φαίνεται στο παρακάτω πίνακα η παραγωγή το 2009 παρουσίασε όσον αφορά την απόδοση πτωτική τάση σε σχέση με το 2008 .

Έκταση (σε εκτάρια)	Παραγωγή (Τόνοι)	Απόδοση	Έκταση (σε Εκτάρια)	Παραγωγή (Τόνοι)		Απόδοση
Σιτάρι Μαλακό	174,000	525,200	3.02	173,000	500,000	2.89
Σιτάρι Σκληρό	483,120	1,414,100	2.93	525,000	1,330,000	2.53
Σύσπορο Βαμβάκι	284,157	670,000	2.36	233,000	600,000	2.58
Λοιπά	4,304	12,422	2.89	3,470	11,554	3.33

Πίνακας 1: Στοιχεία Εκτάσεων και Παραγωγής για βασικά προϊόντα (Πηγή: ΥΠΑΑΤ, 2010)

Παρόλα αυτά το 2010 το ευρώ αποτέλεσε για την γεωργία ένα ανέλπιστο όσο και πολύτιμο σύμμαχο για τις ελληνικές εξαγωγές, καθιστώντας τα προϊόντα μας πιο ανταγωνιστικά στις διεθνείς αγορές.¹⁵

Έτσι παρόλο που οι τιμές στο **ελαιόλαδο** τους τελευταίους έξι μήνες του έτους 2010 είχαν καθηλωθεί σε χαμηλά επίπεδα μεταξύ 2,00 και 2,20 ευρώ το κιλό για το εξαιρετικά παρθένο ελαιόλαδο υπήρξε αυξημένη προσφορά προϊόντος κυρίως στην Ισπανία. Ανέκαθεν το ελληνικό ελαιόλαδο ήταν συνδεδεμένο με την υψηλή ποιότητα και την άριστη γεύση, συνοδευόταν όμως πάντα από τον προσδιορισμό «ακριβό»..

Χαρακτηριστικό είναι επίσης το γεγονός ότι στις ΗΠΑ καταναλώνονται κάθε χρόνο περίπου 240 εκατ. τόνοι ελαιόλαδου, περίπου το 8% της παγκόσμιας παραγωγής και η τάση για εισαγωγές ήταν συνεχώς αυξανόμενη. Αντίστοιχη εικόνα εμφανίζουν και άλλες μεγάλες αγορές όπως αυτή της Κίνας και της Ιαπωνίας όπου οι εισαγωγές ελαιόλαδου σημειώνουν αυξητικές τάσεις, καθώς οι ευεργετικές επιπτώσεις της Μεσογειακής διατροφής έχουν πλέον πείσει και τους πιο δύσπιστους.

Την κατάσταση αυτή θα πρέπει να εκμεταλλευτούν οι παράγοντες της αγοράς και με σύμμαχο τους το ευρώ να προωθήσουν ακόμα περισσότερο ένα προϊόν το οποίο εμφανίζει δεδομένη ζήτηση και το μόνο μειονέκτημα που παρουσιάζει είναι η τιμή του. Μια πιθανή αύξηση των εξαγωγών τόσο εκ μέρους της Ελλάδας, όσο και από τους Ισπανούς και τους Ιταλούς θα μπορούσε να προσφέρει και μια αυξητική τάση στις τιμές του ελαιόλαδου ώστε να ανακάμψουν από τα σημερινά χαμηλά επίπεδα. Όσο αφορά το **βαμβάκι** το ευρώ σαφώς και ευνόησε τον κλάδο του βάμβακος όπως και όλα τα εξαγωγικά προϊόντα. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως ο αγοραστής χρειάστηκε λιγότερα δολάρια για να αγοράσει την ίδια ποσότητα ίνας βάμβακος, ενώ από την άλλη μεριά ο Έλληνας παραγωγός πληρωνόταν με την ίδια ποσότητα σε ευρώ το κιλό και όχι με λιγότερα χρήματα.

Η άνοδος μάλιστα των χρηματιστηριακών τιμών τους τελευταίους μήνες και η σταθεροποίηση τους στα επίπεδα των 80 σεντς ανά λίμπρα έδωσε μια σημαντική ώθηση στο βαμβάκι ξεπερνώντας σημαντικά σε ανταγωνισμό άλλες ανοιξιάτικες καλλιέργειες, όπως το καλαμπόκι. Οι διεθνείς συγκυρίες τον τελευταίο ένα χρόνο περιόρισαν τα αποθέματα του βάμβακος τη στιγμή που η ζήτηση ανέκαμπτε σταδιακά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι χρηματιστηριακές τιμές να κινηθούν ανοδικά και οι παραγωγοί να αυξήσουν τις καλλιεργούμενες με

βαμβάκι εκτάσεις τους. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός ότι ακόμα και στη χώρα μας έχουν ήδη δραστηριοποιηθεί οι έμποροι προκειμένου να αγοράσουν βαμβάκι νέας εσοδείας πριν καλά καλά σπαρθεί και φυτρώσει.

Έτσι το ενδιαφέρον στην αγορά κάθε άλλο παρά φιλολογικό είναι και οι τοποθετήσεις των επενδυτών δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως κερδοσκοπικές αλλά ως πραγματικές επενδύσεις σε ένα προϊόν η αξία του οποίου έχει σταθεροποιηθεί σε υψηλά επίπεδα. Όσο αφορά το **σιτάρι** το ευρώ καθιστά τις τιμές για το ελληνικό σιτάρι πιο ανταγωνιστικές. Οι πρώτες εκτιμήσεις των αναλυτών προδιαγράφουν θετική πορεία και για το ελληνικό προϊόν. Ενδεικτικό παράδειγμα, οι έμποροι από Αίγυπτο, Μαρόκο, Τυνησία και Αλγερία, στις οποίες και κατευθύνεται το ελληνικό σιτάρι, που πέρυσι εφοδιάστηκαν με προϊόν από τον Καναδά, φέτος αναμένεται να στραφούν στην ελληνική αγορά, δεδομένου του ότι την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι το δολάριο ήταν πάνω από 1,60, ενώ σήμερα η ισοτιμία είναι μόλις στο 1,22.

Όσον αφορά το ελληνικό σιτάρι, κατά το τελευταίο δεκαήμερο ενισχύθηκε η ζήτηση και σημειώθηκαν κάποιες νέες πωλήσεις για τα φετινά αποθέματα από πλευράς Τυνησίας, μέσω ιταλικών εταιρειών, περίπου στα επίπεδα των 13 λεπτών/κιλό (τιμή για παραγωγό) για τις καλές ποιότητες. Ενθαρρυντικό για τη νέα εμπορική σαιζόν για το ελληνικό σιτάρι είναι το γεγονός ότι οι τιμές φαίνεται να ξεκινούν από χαμηλά επίπεδα, υποδεικνύοντας όμως μεγαλύτερο περιθώριο ανόδου. Την ίδια ώρα, στην Ευρώπη, οι τιμές του μαλακού, όσο και του σκληρού σιταριού για πρώτη φορά μετά από διάστημα πολλών μηνών, κινήθηκαν ανοδικά σε μικρό ποσοστό. Η τιμή του μαλακού σιταριού σημειώνει σημαντική αύξηση κατά 2 ευρώ ο τόνος και επιστρέφει στα 146-149 ευρώ ο τόνος, για πρώτη φορά μετά από 10 μήνες κάτι που προκαλεί το ενδιαφέρον της αγοράς και αποτελεί ένα πολύ αισιόδοξο σημάδι ενόψει της νέας συγκομιδής.

Στο σκληρό σιτάρι η τιμή κινείται ανοδικά για πρώτη φορά μετά από 8 δύσκολους μήνες όπου συνολικά έχασε περί το 20% της αξίας του. Και για το **καλαμπόκι** η νέα εμπορική σαιζόν φαίνεται να ξεκινά με καλούς οιωνούς για το ελληνικό προϊόν. Οι εκτιμήσεις των εμπόρων φαίνεται να είναι αισιόδοξες για τη νέα σεζόν στο ελληνικό καλαμπόκι, δεδομένου του ότι υπάρχουν ακόμα αδιάθετες ποσότητες στις αποθήκες των Ενώσεων και των παραγωγών. Οι πιο πρόσφατες

τιμές δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές για την ώρα, καθώς κυμαίνονται στα 13,5-14 λεπτά/κιλό στον παραγωγό, ωστόσο η αγορά μοιάζει να κινείται. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως η Κίνα, η οποία είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος καταναλωτής καλαμποκιού παγκοσμίως, βγήκε στην αγορά ζητώντας μεγάλη ποσότητα ώστε να αναπληρώσει τα αποθέματα της.

Το **Βιομηχανικό ροδάκινο**. Έναν ανέλπιστο σύμμαχο το ευρώ φαίνεται ότι βρίσκουν και οι ελληνικές κονσερβοποιίες. Το ευρώ προσφέρει στον κατεξοχήν εξωστρεφή παραγωγικό κλάδο ένα σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις διεθνείς αγορές ενώ παράλληλα καθιστά ακριβότερη και άρα ασύμφορη την εισαγωγή στην Ε.Ε. πρώτης ύλης και έτοιμου προϊόντος από τρίτες χώρες. «Είναι φανερό ότι η εξέλιξη αυτή σε βαθμό που θα διατηρηθεί και τους επόμενους μήνες είναι ιδιαίτερα ευνοϊκή, καθώς μας καθιστά πιο ανταγωνιστικούς», δηλώνει στην Agenda ο πρόεδρος της ΕΚΕ, Κ. Αποστόλου.

Τα οφέλη είναι ακόμα μεγαλύτερα αν συνυπολογίσει κανείς το χτύπημα που καταφέρνει η μείωση της αξίας του ευρώ έναντι του γουάν στον κινεζικό ανταγωνισμό, που τα τελευταία χρόνια αποτελούσε «βραχνά» για την ελληνική κομπόστα. Σύμφωνα με το Κινεζικό υπουργείο Εμπορίου, στο διάστημα των τελευταίων τεσσάρων μηνών, το γουάν ανατιμήθηκε κατά 14,5% έναντι του ευρώ και η νέα αυτή σχέση αναμφίβολα πλήττει τους κινέζους εξαγωγείς.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το «φθηνότερο» ευρώ συμπίπτει με μια ακόμα ευνοϊκή συγκυρία για την ελληνική κονσερβοποιία: Οι φετινοί σεισμοί στη Χιλή και η συνακόλουθη καταστροφή της τοπικής παραγωγής αύξησαν κατακόρυφα την ζήτηση για ελληνικό χυμό ροδάκινου που «κλήθηκε» να καλύψει το κενό στην αγορά. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο κ. Αποστόλου εκτιμά ότι «ο χυμός θα είναι αυτός που θα δουλέψει περισσότερο φέτος» και προβλέπει ότι «τα αποθέματα θα είναι ελάχιστα».

Και οι **Επιτραπέζιες ελιές** είναι ευνοημένες από το ευρώ. Όπως λέει στην Agenda ο πρόεδρος του ΠΕΜΕΤΕ, Νέλος Γεωργούδης οι καταγιστικές αλλαγές των τελευταίων καιρών στην ισοτιμία ευρώ-δολαρίου θα έχουν θετικό αντίκτυπο στις ελληνικές εξαγωγές, ιδίως προς την αγορά των ΗΠΑ. Πέρα από τις μεταποιητικές επιχειρήσεις, μέσο-μακροπρόθεσμο όφελος θα έχουν και οι

παραγωγοί καθώς θα έχουν φέτος τη δυνατότητα να πουλήσουν την πρώτη ύλη σε καλύτερες τιμές σε σχέση με πέρυσι.

Ωστόσο, ο ίδιος παραμένει συγκρατημένα αισιόδοξος, σημειώνοντας ότι «δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι αντίστοιχο συναλλαγματικό πλεονέκτημα από το φθηνότερο ευρώ θα έχουν και οι ανταγωνιστές μας εντός Ε.Ε. και, πρώτα απ' όλους η Ισπανία». Επομένως, με τη νέα, φθηνότερη τιμή «ανά χείρας» η ελληνική παραγωγή θα πρέπει να παίζει και το «χαρτί» της ποιότητας.

Πάντως, με αφορμή την ευνοϊκή για τη χώρα μας συναλλαγματική συγκυρία, ο πρόεδρος της ΠΕΜΕΤΕ πιστεύει ότι είναι ευκαιρία να επανεξετάσουμε συνολικά την εξαγωγική μας στρατηγική. «Σαν χώρα πρέπει να εισέλθουμε σε μεγάλα δίκτυα πωλήσεων. Όμως, υπάρχουν πλήθος αντί-κινήτρων για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις», τονίζει και κάνει ειδική μνεία στην ειδική εισφορά 0,6% των εξαγωγικών επιχειρήσεων στα τραπεζικά δάνεια, το πάγωμα των επιστροφών ΦΠΑ καθώς και στο ΕΤΑΚ που πληρώνουν οι επιχειρήσεις για αποθηκευτικούς χώρους.²²

2.1.3 Στο τουρισμό.

Ο τουριστικός τομέας ευνοήθηκε περισσότερο από οποιανδήποτε άλλον τομέα. Η ένταξη στην Ο.Ν.Ε έφερε εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου, μείωση του χρηματοοικονομικού κόστους, διαφάνεια τιμών στοιχεία που τόνωσαν τον τουρισμό. Έτσι οι τουρίστες δεν επιβαρύνονται πλέον με προμήθειες συναλλάγματος καθώς και με τις διαφορές ανάμεσα στις τιμές αγοράς και πώλησης κατά τις μετατροπές των εθνικών νομισμάτων. Έτσι πραγματοποιούν τις συναλλαγές τους σε οποιαδήποτε χώρα που συμμετέχει στην ζώνη του ευρώ. Όσο αφορά τις τουριστικές επιχειρήσεις ανεξαρτήτως από την πλευρά ζήτησης, βρέθηκαν σε βελτιωμένη διαπραγματευτική ισχύ, καθώς εξαλείφθηκε ο συναλλαγματικός κίνδυνος. Οι δαπάνες κάλυψης υπολογίζονται στο 5% του κόστους των ταξιδιών στο εξωτερικό, ποσοστό που ισοδυναμεί με εξοικονόμηση με 4 δις. Ευρώ περίπου ανά έτος.

Το υψηλό αυτό κόστος οφείλεται στο γεγονός ότι οι ταξιδιωτικοί πράκτορες κάνουν τις κρατήσεις περίπου ένα χρόνο νωρίτερα και επομένως

διασφαλίζουν τις συναλλαγματικές τους θέσεις. Επιπλέον μειώθηκε το κόστος και η πολυπλοκότητα της διαχείρισης πολλών νομισμάτων με αποτέλεσμα η Ευρώπη να είναι ελκυστικότερη για τους επισκέπτες που είναι από χώρες εντός και εκτός της Ε.Ε, και ιδιαίτερα για όσους επισκέπτονται περισσότερες της μίας χώρες στο ίδιο ταξίδι. Δεν είναι υποχρεωμένοι να διαχειρίζονται πολλά νομίσματα και έχουν την δυνατότητα να συγκρίνουν άμεσα τις τιμές από χώρα σε χώρα. Όλες οι θετικές επιδράσεις του Ευρώ στον τουρισμό που αναφέρθηκαν έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα και για την Ελλάδα. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών ο αριθμός επισκεπτών το 2001 ήταν 5-6% ενώ το έτος 2010 ήταν 14,5 εκατομμύρια . Πρέπει όμως να σημειωθεί και το εξής ότι η ενιαία αγορά δημιούργησε ανταγωνιστικότερο περιβάλλον με αποτέλεσμα οι τιμές να βασίζονται στα πραγματικά δεδομένα προσφοράς και ζήτησης. Οι διαφορές επομένως στις τιμές των τουριστικών πακέτων μεταξύ των χωρών δικαιολογούνται λόγω της διαφοράς ποιότητας των προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και στα μεταφορικά έξοδα δεδομένου ότι η διαφάνεια κατάστησε πιο δύσκολη την άσκηση διαφορετικής πολιτικής τιμών στις τουριστικές αγορές.

Επιπλέον η Ο.Ν.Ε οδήγησε σε αύξηση του βαθμού συγκέντρωσης στο κλάδο με συγχωνεύσεις, εξαγορές αλλά και συνεργασίες επιχειρήσεων. Η τάση για δημιουργία αλυσίδων στο ξενοδοχειακό κλάδο ευνόησε το νέο περιβάλλον με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να μειώσουν το κόστος λειτουργίας τους με τελικό αποτέλεσμα την μείωση τιμών για τους καταναλωτές και την περαιτέρω ενίσχυση της ζήτησης τουριστικών υπηρεσιών.¹⁰

2.1.4 Στη ναυτιλία.

Η ελληνική ναυτιλία έχει ιδιαίτερη βαρύτητα στην οικονομία της χώρας και ιδιαίτερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δεδομένου ότι ο υπό ελληνική σημαία στόλος αντιπροσωπεύει περίπου το ήμισυ του συνόλου του στόλου των χωρών της Ε.Ε. Ο μεγαλύτερος όγκος των συναλλαγών πραγματοποιείται σε δολάρια και επιπλέον , ως διεθνής δραστηριότητα έχει πρόσβαση στα μεγάλα χρηματοπιστωτικά κέντρα και χρησιμοποιεί τα πλέον εξελιγμένα προϊόντα. Οι επιπτώσεις του ευρώ εστιάζονται περισσότερο στην διαμόρφωση συναλλαγματικής ισοτιμίας του Ευρώ έναντι του δολαρίου , στην σταθερότητα του νομίσματος και στην επικράτηση του στις διεθνείς συναλλαγές. Όμως ορισμένοι τομείς της ναυτιλίας δέχθηκαν έμμεσα

και σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους άλλους τις επιπτώσεις του νέου νομίσματος και επομένως οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν στους τομείς αυτούς θα έπρεπε να προχωρήσουν σε επανασχεδιασμό της στρατηγικής τους.

Ø Οι ναυτιλιακές επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται κυρίως στο ευρωπαϊκό χώρο στους τομείς της ακτοπλοΐας, της κρουαζιέρας, και γενικότερα τα σκάφη αναψυχής καθώς και οι εμπορευματικές μεταφορές ωφελήθηκαν άμεσα από την Ο.Ν.Ε. λόγω αύξησης του εμπορίου και του τουρισμού. Αυτά τα άμεσα αποτελέσματα είναι τα εξής:

Ø Απλοποιήθηκε και βελτιώθηκε το θεσμικό πλαίσιο στην μεταφορά εμπορευμάτων, ανθρώπων, και κεφαλαίων.

Ø Εξαλείφθηκε ο συναλλαγματικός κίνδυνος.

Ø Μειώθηκε το κόστος συναλλαγών λόγω εξάλειψης του κόστους μετατροπής των νομισμάτων.²³

Παρόλα αυτά θα πρέπει να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα καθώς αναμένεται συμπίεση των εξόδων μεταφοράς ναύλων λόγω ότι είναι πιο εύκολη η σύγκριση στην νέα αγορά με το ενιαίο νόμισμα. Επίσης το έτος 2012 φαίνεται η ναυτιλία να αντέχει πάρα την οικονομική κρίση. Αυτό δείχνει έκθεση της Ernst & Young, η οποία επισημαίνει ότι η ελληνική ναυτιλία έχει επιδείξει ισχυρές αντοχές, τα τελευταία δυο χρόνια, στα οποία τόσο η ελληνική όσο και η διεθνής οικονομία ταλανίζονται από την πρωτοφανή χρηματοπιστωτική κρίση. Είναι ενδεικτικό ότι, παρόλο που, έως τον Μάρτιο του 2012, ο ελληνικός στόλος εμφάνισε οριακή μόνο μείωση σε αριθμό πλοίων, η συνολική χωρητικότητά του αυξήθηκε κατά 2,5%.

Τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι οι Έλληνες πλοιοκτήτες φρόντισαν εγκαίρως να αντικαταστήσουν τα παλαιά πλοία με νέα, μεγαλύτερης χωρητικότητας, καθώς και ότι εξακολουθούν να εκμεταλλεύονται τις επενδυτικές ευκαιρίες που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της κρίσης. Έτσι, παρά τις αντίξοες συνθήκες που έχει προκαλέσει η κρίση, η οποία ήταν αναπόφευκτο να επηρεάσει και την παγκόσμια ναυλαγορά, η επιχειρηματική κοινότητα των Ελλήνων πλοιοκτητών και η ελληνική ναυτοσύνη κατόρθωσαν να διατηρήσουν την ηγετική τους θέση στην παγκόσμια αγορά, όπως επισημαίνει η Ernst & Young.

Στις παρούσες συνθήκες, η σοβαρότερη πρόκληση για την ελληνική ναυτιλία- και όχι μόνο- αποτελεί η πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα και η

εξασφάλιση των αναγκαίων κεφαλαίων. Η διαμορφούμενη κατάσταση, δεν περιορίζεται μόνο στην Ελλάδα, όπου εξαιτίας των συνθηκών που επικρατούν, η ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος είναι περιορισμένη, αλλά έχει παγκόσμια διάσταση.

Τα στοιχεία, παγκοσμίως, δεν είναι διόλου ενθαρρυντικά, καθώς ο όγκος της δανειοδότησης πλοίων έχει μειωθεί δραματικά, φτάνοντας, το πρώτο τρίμηνο του έτους, σε χαμηλό πενταετίας. Υπολογίζεται ότι, στο διάστημα αυτό, ο όγκος δανειοδοτήσεων ήταν 5,9 δισ. δολάρια, μειωμένος κατά 60% σε σχέση με το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2011. Η συρρίκνωση των πιστώσεων είναι ανησυχητική, αν ληφθεί υπόψη ότι ακόμα και μετά το ξέσπασμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008, ο όγκος των δανείων προς τη ναυτιλία κυμαινόταν σε ανώτερα επίπεδα.

Ακόμα και μέσα σε αυτό το δυσμενές περιβάλλον, η ελληνική ποντοπόρος ναυτιλία συνεχίζει να στηρίζει την οικονομική δραστηριότητα της χώρας, συμβάλλοντας στη μείωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Το 2011, το ναυτιλιακό συνάλλαγμα που εισέρευσε στην Ελλάδα έφθασε τα 14 δισ. ευρώ, καλύπτοντας έτσι το 51% του εμπορικού ελλείμματος της χώρας.

«Η ελληνική ναυτιλία φαίνεται να προσαρμόζεται στις αντίξοες συνθήκες, που επικρατούν εντός και εκτός Ελλάδος. Ιστορικά, άλλωστε, οι Έλληνες πλοιοκτήτες έχουν αποδείξει την ικανότητά τους να προσαρμόζονται ή και να ενδυναμώνονται σε περιόδους κρίσης και αστάθειας σε παγκόσμιο επίπεδο. Η υποχώρηση των διεθνών χρηματιστηρίων, σε συνδυασμό με την αποδυνάμωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, υποχρεώνει τους Έλληνες πλοιοκτήτες να αναζητήσουν εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης για την κάλυψη των αναγκών τους. Στο πλαίσιο αυτό, τα επενδυτικά κεφάλαια αποτελούν μια ρεαλιστική απάντηση για την κάλυψη της αναγκαίας ρευστότητας», ανέφερε, σε δηλώσεις του, ο Δημήτρης Κωνσταντίνου, υπεύθυνος του ναυτιλιακού τομέα της Ernst & Young παγκοσμίως.¹⁸

ΜΕΡΟΣ Γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1. ΤΟ ΕΥΡΩ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΡΙΣΗ

Η κρίση της Ελληνικής οικονομίας συνδέεται εν μέρει με την ευρύτερη κρίση της στρατηγικής του ευρώ. Η συμβίωση χωρών με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης κάτω από τη «στέγη» του ίδιου νομίσματος οδήγησε τις χώρες της ευρωπαϊκής «περιφέρειας» σε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Ταυτόχρονα μείωσε σημαντικά το κόστος του εγχώριου δανεισμού και αύξησε τις εισροές ξένων «αποταμιεύσεων» (διαφόρων μορφών). Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία σταθερών πλεονασμάτων στο ισοζύγιο χρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Τα ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές των οικονομιών της «περιφέρειας» αντικατοπτρίζουν ακριβώς την ισχυρή αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και την εισροή ξένων επενδύσεων. Ο μηχανισμός αυτός αποτέλεσε σε κάποιο βαθμό μοχλό αντιστάθμισης των πιέσεων που μεταφέρονται στην εργασία κυρίως στις οικονομίες της «περιφέρειας» από το ανταγωνιστικό περιβάλλον του ευρώ και συνέβαλε στην οργάνωση της κοινωνικής συναίνεσης γύρω από τις στρατηγικές του κεφαλαίου. Την ίδια στιγμή, όμως, αποτέλεσε συνθήκη που ερχόταν σε αντίθεση με την ευρύτερη νεοφιλελεύθερη φιλοσοφία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και μετατράπηκε σε ένα ασταθές και ευάλωτο πλαίσιο συμβίωσης, το οποίο δεν άργησε να αποδιοργανωθεί μετά την πρόσφατη κρίση στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Παρά την αρχική ανατιολόγητη αισιοδοξία, οι οικονομικές εξελίξεις στις διεθνείς χρηματαγορές έπληξαν τον πυρήνα του ευρώ και οδήγησαν σε κρίση τις στρατηγικές εξουσίας που συνδέονται με αυτό. Το βασικό ερώτημα που προκύπτει, λοιπόν, είναι: γιατί η στρατηγική του ευρώ βρέθηκε τόσο εκτεθειμένη στην κατάρρευση των διεθνών χρηματαγορών;

Η συμβίωση χωρών με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης κάτω από τη «στέγη» του ίδιου νομίσματος (και άρα εντός μιας ενιαίας αγοράς και μιας κοινής νομισματικής πολιτικής) οδήγησε σε πολύ διαφορετικούς ρυθμούς κερδοφορίας. Η ταχεία ανάπτυξη στις χώρες της «περιφέρειας» και η σχετική στασιμότητα του «κέντρου» μείωσε δραστικά την αναπτυξιακή «ψαλίδα» μεταξύ τους. Την ίδια στιγμή, οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στις πρώτες συνοδεύτηκαν τόσο από ραγδαία μείωση στο κόστος του εγχώριου δανεισμού όσο και από εισροή ξένων «αποταμιεύσεων» (διαφόρων μορφών), γεγονός που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση σταθερών πλεονασμάτων στο ισοζύγιο των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Τα ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές (και η μερική υστέρηση της ανταγωνιστικότητας παρά τη σημαντική βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας) «αντικατοπτρίζουν» ακριβώς την ισχυρή αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και την εισροή ξένων επενδύσεων.

Οι επίμονες ανισορροπίες στα ισοζύγια χρηματοπιστωτικών συναλλαγών στο εσωτερικό της Ευρωζώνης και η διόγκωση των εγχώριων τραπεζικών συστημάτων αποτέλεσαν σε κάποιο βαθμό μοχλό αντιστάθμισης των πιέσεων που μεταφέρονται στην εργασία κυρίως στις οικονομίες της «περιφέρειας» από το μηχανισμό του ευρώ.

Με άλλα λόγια, συνέβαλαν στην οργάνωση της κοινωνικής συναίνεσης γύρω από την αναπτυξιακή στρατηγική που επιβάλλει η λογική της Ευρωζώνης, αποτελώντας οργανικό στοιχείο της συγκεκριμένης ενδο-ευρωπαϊκής συμβίωσης. Συνιστούσαν, όμως, και μία συνθήκη που ερχόταν σε αντίθεση με την ευρύτερη φιλοσοφία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, ενώ, την ίδια στιγμή, διαμόρφωσαν ένα ασταθή και ευάλωτο πλαίσιο συμβίωσης που δεν άργησε να αποδιοργανωθεί μετά την πρόσφατη κρίση στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα. Παρά την αρχική αμηχανία και τις άστοχες αμφιταλαντεύσεις, η κρίση αντιμετωπίζεται ως αφορμή για την ενίσχυση των νεοφιλελεύθερων στρατηγικών που συνδέονται με το σχέδιο του ευρώ.

Το «μυστήριο» της παγκόσμιας αγοράς και το σχέδιο της ζώνης του ευρώ

Ο σύγχρονος νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός αποδείχτηκε εφιαλτικός για τους οπαδούς του προστατευτισμού. Το ίδιο και η αρχιτεκτονική του ευρώ. Η διεύρυνση της παγκόσμιας αγοράς και η αύξηση των περιφερειοποιήσεων έγινε ο

κανόνας στις στρατηγικές επιδιώξεις των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κοινωνικών σχηματισμών.

Με άλλα λόγια, η εμμονή στον άκαμπτο προστατευτισμό «διακινδυνεύει» τις ευνοϊκές συνθήκες αξιοποίησης του κεφαλαίου. Αυτό σημαίνει ότι εάν μία οικονομία έχει εισέλθει στη φάση του αναπτυγμένου ή αναπτυσσόμενου καπιταλισμού, τότε ο «δρόμος» της έκθεσης στο διεθνή ανταγωνισμό αποτελεί την πλέον ενδεδειγμένη στρατηγική οργάνωσης της αστικής εξουσίας (ως μοντέλο διαρκούς αναδιάρθρωσης της εκμετάλλευσης της εργασίας και εκκαθάρισης των μη-ανταγωνιστικών ατομικών κεφαλαίων προς όφελος τελικά του συνολικού κοινωνικού κεφαλαίου).

Στο πλαίσιο αυτό, το «σχέδιο» του ευρώ κατέληξε σταδιακά να ενσαρκώνει μία μακροπρόθεσμη στρατηγική διαχείρισης των ευρωπαϊκών καπιταλισμών, που είχε, βέβαια, ως αναγκαία προϋπόθεσή της την εισαγωγή ενός ενιαίου νομίσματος.

Γεγονός που σημαίνει ότι οι χώρες-μέλη της ONE «παραιτούνται» αναγκαστικά από την άσκηση αυτόνομης νομισματικής πολιτικής. Άλλωστε είναι γνωστό ότι η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων σε συνδυασμό με την παγίωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας (ή εναλλακτικά την εγκατάλειψη του εθνικού νομίσματος) συνεπάγονται αναγκαστικά απώλεια του ελέγχου επάνω στη νομισματική πολιτική. Η εν λόγω διαδικασία αποτελεί μία ορισμένη διευθέτηση στο λεγόμενο «τρίλλημα» της οικονομικής πολιτικής, ισοδυναμώντας με μία εξαιρετικά επιθετική μορφή αστικής στρατηγικής. Συγκεκριμένα, είναι οι «ανάγκες» της εργασίας ο παράγοντας εκείνος που «θυσιάζεται» στην ικανοποίηση της κινητικότητας του κεφαλαίου. Με άλλα λόγια, αποτελεί μορφική έκφραση της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και όρο συγκρότησης του κεφαλαίου ως κοινωνικής δύναμης.

Πρόκειται για ένα οικονομικό περιβάλλον που συνθλίβει τις παραδοσιακές προνοιακές κρατικές πολιτικές και επιβάλλει τις πιο σκληρές αξιώσεις του κεφαλαίου επάνω στην εργασία. Και από αυτή την άποψη, η εποχή του σύγχρονου νεοφιλελευθερισμού «μοιάζει» με την περίοδο του χρυσού κανόνα. Η αύξηση της παραγωγικότητας σε σχέση με το πραγματικό εισόδημα της εργασίας είναι η «μεταβλητή» που υποτίθεται ότι «σηκώνει» το βάρος της προσαρμογής στις νέες καπιταλιστικές συνθήκες και ιδιαίτερα στο περιβάλλον της ONE. Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι οι ανταγωνιστικές πιέσεις από τη λειτουργία της ONE «στοχεύουν» στον πυρήνα της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, δημιουργώντας τις

προϋποθέσεις για τη διαρκή αναδιάρθρωση της εργασίας. Η ONE υλοποιεί μία ακραία εκδοχή της στρατηγικής της έκθεσης στο διεθνή ανταγωνισμό που μόνο μέσα από διαρκή «προσαρμογή της εργασίας» μπορεί να συνεχίσει να επιβιώνει.

Σε γενικές γραμμές, οι χώρες της ευρωπαϊκής «περιφέρειας» περιόρισαν σημαντικά σε πραγματικούς όρους την «ψαλίδα» του κατά κεφαλήν ΑΕΠ που τις χώριζε από τις πιο προηγμένες χώρες του ευρωπαϊκού «κέντρου» (το μέγεθος αυτό σε καμία περίπτωση δεν μεταφράζεται σε κοινωνική ευημερία), ενώ σημείωσαν υψηλότερα μέσα ποσοστά κέρδους τα οποία και συνοδεύτηκαν από αντίστοιχα υψηλότερους ρυθμούς κεφαλαιακής συσσώρευσης. Την ίδια στιγμή, είναι φανερό ότι οι ενισχυμένοι ρυθμοί μεγέθυνσης στην «περιφέρεια» επέφεραν υψηλότερα επίπεδα εγχώριας ζήτησης και πληθωρισμού (οι περιπτώσεις της Ελλάδας, της Ισπανίας και της Ιρλανδίας είναι οι πλέον χαρακτηριστικές).

Πρέπει να επιστρέψει κανείς τόσο πίσω στην οικονομική ιστορία ώστε να ξανασυναντήσει ένα φιλελευθεροποιημένο χρηματοπιστωτικό σύστημα το οποίο να συνοδεύεται από νομισματικές πολιτικές που επιβάλλουν σταθερότητα στις τιμές. Από αυτή την άποψη όλα τα μακροοικονομικά μοντέλα που κυριάρχησαν στις μέρες μας και τα οποία θεωρούσαν ότι η σταθερότητα των τιμών μπορεί να εγγυηθεί σε σημαντικό βαθμό τη μακροοικονομική σταθερότητα αγνόησαν την προηγούμενη ιστορική εμπειρία η οποία είχε αποδείξει ότι έντονες χρηματοπιστωτικές κρίσεις είναι πιθανές (και μάλλον αναμενόμενες) μετά από μεγάλες περιόδους σταθερότητας στις τιμές.

Στο διάστημα 1995-2008 η Ελλάδα σημείωσε υψηλή πραγματική αύξηση του ΑΕΠ κατά 61,0%, η Ισπανία κατά 56,0% και η Ιρλανδία κατά 124,1% σε αντίθεση με τις περισσότερο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Γερμανία ήταν 19,5%, για την Ιταλία 17,8% και για την Γαλλία 30,8%. Οι χώρες που σημείωσαν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης κατά βάση (η διαπίστωση αυτή δεν ερμηνεύει μονοσήμαντα όλες τις περιπτώσεις) κατέληξαν με σημαντικά ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές. Την ίδια στιγμή παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα πληθωρισμού, γεγονός που σε συνδυασμό με τη σημαντική κερδοφορία του κεφαλαίου φαίνεται να είχε συνέπειες στην ανταγωνιστικότητα τους. Προς το παρόν αξίζει να σχολιάσουμε ότι κατά την ίδια ακριβώς περίοδο η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, σε αντίθεση με αρκετές από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές οικονομίες, βασίστηκε περισσότερο στη σημαντική πραγματική

αύξηση του παγίου κεφαλαίου (102,8%) και στη βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας και λιγότερο στην κρατική κατανάλωση.

Για να έχουμε, ωστόσο, μία ολοκληρωμένη εικόνα των συνολικότερων εξελίξεων θα πρέπει να συνυπολογίσουμε δυο επιπλέον βασικές παραμέτρους που επιδρούν ενισχυτικά στην αναπτυξιακή δυναμική των χωρών της «περιφέρειας».

Από τη μία, τα υψηλότερα ποσοστά κέρδους στην «περιφέρεια» συμπαρέσυραν προς τα επάνω και το σύνολο των χρηματοπιστωτικών αποδόσεων με αποτέλεσμα οι διεθνείς επενδυτές να είναι ολοένα και πιο «πρόθυμοι» να χρηματοδοτήσουν τους υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης εκεί, ιδιαίτερα που τώρα στο περιβάλλον του ευρώ απουσίαζαν ορισμένοι σημαντικοί κίνδυνοι, όπως π.χ. αυτός της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Συνεπώς, οι χώρες της «περιφέρειας» κατέγραψαν ισχυρά πλεονάσματα στο ισοζύγιο των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών. Στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας η εξέλιξη στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αντικατοπτρίζει τις συνθήκες ισχυρής εσωτερικής ζήτησης που ενισχύθηκαν τόσο από τη συνεχή εισροή επενδύσεων χαρτοφυλακίου όσο και από τις Π.χ η άμεση έκθεση των γερμανικών τραπεζών στην Ελλάδα, την Ισπανία, την Πορτογαλία αλλά και την Ιρλανδία και Ιταλία ανέρχεται στο 20-23% του γερμανικού ΑΕΠ (Deutsche Bank 2010). Η έκθεση των γαλλικών τραπεζών στις ίδιες χώρες υπολογίζεται στα 27-30% του ΑΕΠ της Γαλλίας. Δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να σημειώσουμε, επίσης, το γεγονός ότι τραπεζικά δάνεια ρέουν και σε σημαντικό βαθμό ανάμεσα στις χώρες του «κέντρου» ενώ σε λιγότερο βαθμό πηγαινούν από την «περιφέρεια» προς το «κέντρο» αλλά και την «περιφέρεια». Π.χ. οι τράπεζες της Πορτογαλίας έχουν απαιτήσεις από τις προαναφερθείσες χώρες της «περιφέρειας» της τάξης του 24% του πορτογαλικού ΑΕΠ, ενώ η αντίστοιχη έκθεση των ιρλανδικών τραπεζών ανέρχεται στο 34% του ιρλανδικού ΑΕΠ. Με άλλα λόγια, η ενδοευρωπαϊκή εκτίναξη του εμπορίου έχει οδηγήσει σε ένα διογκωμένο και αλληλοσυνδεδεμένο τραπεζικό σύστημα το οποίο αποτελεί βασική παράμετρο στους επιμέρους πολιτικούς σχεδιασμούς. Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι διάφορες μορφές ενδο- κοινοτικού δανεισμού αφορούν και το κρατικό χρέος. Π.χ. οι ξένες απαιτήσεις των ευρωπαϊκών τραπεζών από τους δημόσιους τομείς της «περιφέρειας» διατηρούνται σταθερά σε επίπεδα μεγαλύτερα του 70% των συνολικών ξένων τραπεζικών απαιτήσεων στις χώρες αυτές: Ελλάδα (73%), Πορτογαλία (84%), Ισπανία (78%),

Ιταλία (77%) δυνατότητες άντλησης ρευστότητας ενός δυναμικού τραπεζικού συστήματος .

Από την άλλη, οι χώρες-μέλη της Ευρωζώνης, καίτοι σημείωναν διαφορετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης και διαφορετικά ποσοστά κέρδους, εντάχθηκαν ανεξαιρέτως στο ίδιο καθεστώς νομισματικής πολιτικής, δηλαδή στο καθεστώς των ίδιων ονομαστικών επιτοκίων από την πλευρά της ΕΚΤ (εκτός των άλλων). Το ύψος των επιτοκίων αυτών ήταν αρκετά χαμηλότερο για τις χώρες της «περιφέρειας» από ό,τι ίσχυε πριν την εισαγωγή τους στο ενιαίο νόμισμα. Τα επιτόκια της Ευρωζώνης συνέκλιναν στο χαμηλό επίπεδο των γερμανικών. Η πτωτική αυτή τάση ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο από τη διεθνή μείωση των επιτοκίων που ακολούθησε μετά το ξέσπασμα της αποκαλούμενης κρίσης στο χρηματιστήριο των ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τα υψηλότερα επίπεδα πληθωρισμού που επικρατούσαν στις χώρες της «περιφέρειας», οδήγησε σε ακόμα χαμηλότερα πραγματικά επιτόκια για τον εγχώριο τραπεζικό τομέα.

Ενδεικτικό π.χ. είναι το γεγονός ότι τα βραχυχρόνια πραγματικά επιτόκια στη δεκαετία του 1990 κινήθηκαν για την Ελλάδα κατά μέσο όρο στο 5,4% ενώ μετά το 2000 ήρθαν κοντά στο 0%, καταγράφοντας για μεγάλα διαστήματα ακόμα και αρνητικές τιμές. Πρόκειται για συνθήκες που δημιούργησαν τις προϋποθέσεις εκτόξευσης του (ιδιωτικού και δημόσιου) εγχώριου δανεισμού ενισχύοντας ακόμη περισσότερο την επέκταση της εσωτερικής ζήτησης .

Όσον αφορά στις συνθήκες μόχλευσης στις χώρες της περιφέρειας, θα πρέπει να σημειώσουμε εντούτοις ότι η ελληνική οικονομία αποτελεί σημαντική εξαίρεση. Το συνολικό χρέος του ιδιωτικού τομέα στην Πορτογαλία έφτασε το 2008 στο 239% του ΑΕΠ, δηλαδή 29 μονάδες περισσότερο από ό,τι στη γειτονική Ισπανία και 116 μονάδες από την Ελλάδα (τα αντίστοιχα επίπεδα για Γαλλία και Γερμανία είναι 130% και 140%).

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι δύο αυτοί παράγοντες ενίσχυσαν τις δυνατότητες δανεισμού και συνέβαλλαν στην περαιτέρω αναθέρμανση των οικονομιών της «περιφέρειας» προσανατολίζοντας την παραγωγή στις ανάγκες μιας σημαντικής εσωτερικής ζήτησης. Οι συνθήκες υψηλής εσωτερικής ζήτησης επέφεραν σχετικές απώλειες στην ανταγωνιστικότητα των εξαγωγών (πληθωρισμός, αυξήσεις στο μοναδιαίο κόστος εργασίας και υψηλά «ανελαστικά» κέρδη) αυξάνοντας ταυτόχρονα τη ζήτηση για εισαγωγές. Στην περίπτωση της

ελληνικής οικονομίας θα πρέπει να επισημάνουμε ότι για μία σχετικά μικρή αλλά «ανοικτή» στον εξωτερικό ανταγωνισμό οικονομία (ο τομέας των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ ενώ δεν υπάρχουν περιορισμοί στην κίνηση των κεφαλαίων) η αύξηση της εγχώριας ζήτησης επιδρά ενισχυτικά κυρίως στους «προστατευμένους» παραγωγικούς τομείς και στις εισαγωγές. Με άλλα λόγια, η επιδείνωση στις τρέχουσες συναλλαγές των χωρών της «περιφέρειας» αντανακλά την αναπτυξιακή δυναμική με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αυτή αποκτά στο εσωτερικό της ζώνης του ευρώ.

Σε πολλές περιπτώσεις η πρόσβαση σε φθηνό δανεισμό αναθέρμανε και την αγορά κατοικίας, αποτελώντας μοχλό ανάπτυξης για τις εγχώριες οικονομίες. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της Ισπανίας και της Ιρλανδίας. Κατά το διάστημα 1999-2005 οι τιμές κατοικίας στην Ευρωζώνη αυξήθηκαν όσο περίπου και οι αντίστοιχες των ΗΠΑ (κινούμενες σε επίπεδα κατά 40% υψηλότερα από τον αντίστοιχο μέσο όρο των τελευταίων 30 ετών), ενώ σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως π.χ. η Ιρλανδία και η Ισπανία, το «φούσκωμα» των τιμών ήταν μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των ΗΠΑ. Θα πρέπει να σημειώσουμε επίσης, ότι στις χώρες αυτές η συμμετοχή της κατασκευής κατοικιών στο ΑΕΠ ήταν πιο σημαντική από ό,τι στις ΗΠΑ.

Καταλαβαίνουμε ότι η μείωση της εγχώριας ζήτησης που έπεται της οικονομικής ύφεσης επηρεάζει κυρίως τις εισαγωγές και τους μη-ανταγωνιστικούς τομείς. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των διεθνώς εμπορεύσιμων εγχώριων προϊόντων αυξάνει την παραγωγή τους με αύξηση των εξαγωγών και υποκατάσταση εισαγωγών. Επομένως, η πτώση της εγχώριας ζήτησης επηρεάζει κυρίως τις εισαγωγές και σε μικρότερο βαθμό την εγχώρια παραγωγή. Για παράδειγμα, το 2009 η εγχώρια τελική ζήτηση μειώθηκε κατά -2,5% αλλά οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν κατά -14,1%. Έτσι, ενώ η αρνητική επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ από την πτώση της εγχώριας (καταναλωτικής και επενδυτικής) ζήτησεως το 2009 ανήλθε στις -2,7 π.μ., η θετική επίπτωση από την πτώση των εισαγωγών ανήλθε στις 5,0 π.μ.

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι το έλλειμμα στις τρέχουσες συναλλαγές για τις χώρες της «περιφέρειας» δεν είναι απλά το άμεσο αποτέλεσμα ενός ανάλογου «ελλείμματος» στην ανταγωνιστικότητα. Αντίθετα, και τα δύο εν λόγω «ελλείμματα» είναι αποτελέσματα μιας άλλης βαθύτερης αιτίας. Συγκεκριμένα:

των σημαντικών διαφορών στα επίπεδα καπιταλιστικής μεγέθυνσης και του συγκεκριμένου τρόπου «συμβίωσης» στο εσωτερικό του ευρώ. Ας συνοψίσουμε.

Χώρες όπως η Ελλάδα, η Ισπανία αλλά και η Ιρλανδία σημείωσαν υψηλότερους ρυθμούς συσσώρευσης (μείωση της αναπτυξιακής απόστασης από τις ανταγωνιστικές χώρες του ευρωπαϊκού «κέντρου») και κερδοφορίας. Η εσωτερική ζήτηση ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο τόσο από την πιστωτική επέκταση στο περιβάλλον των χαμηλών επιτοκίων και του ισχυρού νομίσματος όσο και από την εισροή διεθνών «αποταμιεύσεων» (ορισμένες από τις οποίες προέρχονται από τις εξαγωγικές χώρες του κέντρου). Τα ελλείμματα στις τρέχουσες συναλλαγές αποτελούν αναπόφευκτο επακόλουθο των παραγόντων αυτών (στο περιβάλλον του ευρώ) και αντανακλούν τα αντίστοιχα πλεονάσματα στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές.

Οι ανισορροπίες στο ισοζύγιο χρηματοπιστωτικών συναλλαγών και το στρατηγικό δίλημμα του ευρώ

Έχουμε ήδη περιγράψει σε γενικές γραμμές τη βασική εικόνα.

Για μία αναπτυγμένη χώρα η πρόσβαση στις διεθνείς αγορές μπορεί μεν να ικανοποιεί τη στρατηγική της έκθεσης στο διεθνή ανταγωνισμό και να μεταφράζεται ενδεχομένως σε υψηλά επίπεδα ανάπτυξης και αύξησης της παραγωγικότητας, είναι όμως μία μάλλον «φιλόδοξη» στρατηγική. Ας δούμε γιατί: Στην περίπτωση της ζώνης του ευρώ που μας ενδιαφέρει εδώ, εφόσον οι χώρες-μέλη δεν μπορούν να υιοθετήσουν μία ήπια προστατευτική πολιτική και εφόσον δεν υπάρχει ο μηχανισμός του εθνικού νομίσματος ώστε να αμβλύνει μερικώς (με υποτίμηση) τις διαφορές στην ανταγωνιστικότητα τότε οι λιγότερο ανταγωνιστικές χώρες θα πρέπει να είναι σε θέση να επιβάλλουν χωρίς σημαντικές παρεκκλίσεις δραστικές αναδιαρθρώσεις στην εργασία τους, αλλιώς υπάρχει ο κίνδυνος να εκκαθαριστούν οι μη-ανταγωνιστικές καπιταλιστικές επιχειρήσεις χωρίς αυτό να αντισταθμιστεί από την παράλληλη συγκρότηση άλλων «δυναμικών» ατομικών κεφαλαίων.

Εντούτοις, η αναδιάρθρωση της εργασίας και η εμπέδωση νέων ανταγωνιστικών μορφών εκμετάλλευσης αποτελεί αναπόφευκτα διαδικασία με υστερήσεις και αντιστάσεις.

Και όπως έχει γίνει ήδη κατανοητό από τα προηγούμενα, το «κόστος» συμμετοχής στο ευρώ για την εργασία στις οικονομίες της ευρωπαϊκής «περιφέρειας» αντισταθμίστηκε σε κάποιο βαθμό τόσο από τη διόγκωση της

εγχώριας τραπεζικής μόχλευσης όσο και από την εισροή κεφαλαίων (λιγότερο άμεσων ξένων επενδύσεων και περισσότερο επενδύσεων χαρτοφυλακίου, δανείων, καταθέσεων), δηλαδή από παράγοντες που ενίσχυσαν την ήδη σημαντική επέκταση της εσωτερικής ζήτησης.

Έτσι, η ισχυρή εσωτερική ζήτηση και η αύξηση του ιδιωτικού χρέους των νοικοκυριών λειτούργησε αντισταθμιστικά προς τις ισχυρές πιέσεις για διαρκή αναδιάρθρωση της εργασίας στις χώρες της «περιφέρειας», γεγονός που σημαίνει ταυτόχρονα ότι ανακόπηκε σε κάποιο βαθμό η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Δύο είναι οι βασικοί λόγοι για κάτι τέτοιο. Από τη μία, μέσω του δανεισμού συντηρείται βραχυπρόθεσμα η αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών παρά τη σχετική επιδείνωση των όρων διαβίωσης και εργασίας. Από μία διαφορετική οπτική, η οικοδόμηση της συναίνεσης στο νεοφιλελεύθερο υπόδειγμα στηρίζεται και στη δυνατότητα πρόσβασης στο φτηνό δανεισμό για τη χρηματοδότηση καταναλωτικών, στεγαστικών ή άλλων δαπανών έτσι ώστε να υπάρχει επαρκές εισόδημα που υποκαθιστά την απόσυρση του κράτους από τη χρηματοδότηση καθολικών συστημάτων ασφάλισης, υγείας, σπουδών και διαφόρων κοινωνικών παροχών. Η παρατήρηση αυτή είναι γενική, αλλά ίσχυσε και στην περίπτωση της ελληνικής οικονομίας. Την ίδια στιγμή, η σημαντική επέκταση της εγχώριας ζήτησης – με τους όρους που πραγματοποιείται, δηλαδή στη βάση μιας οικονομικής μεγέθυνσης που στηρίζεται τόσο στην παραγωγική αναδιάρθρωση όσο όμως και στην εισροή ξένων «αποταμιεύσεων» – δημιουργεί ελαφρά «ζώνη» προστασίας γύρω από τις λιγότερο ανταγωνιστικές επιχειρήσεις (ιδιαίτερα στους τομείς των μη-εμπορεύσιμων αγαθών), αντισταθμίζοντας μερικώς τις πιέσεις που μεταφέρει η έκθεση στο διεθνή ανταγωνισμό και επιτρέποντας βραχυπρόθεσμα μερική βελτίωση της απασχόλησης.

Καταλήγουμε, επομένως, σε εκείνο που θα μπορούσε να ονομαστεί και ως στρατηγικό δίλημμα του ευρώ:

Οι επίμονες ανισοροπίες (στα ισοζύγια των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών) στο εσωτερικό της Ευρωζώνης και η διόγκωση του ιδιωτικού χρέους αποτελούν μία ενεργή αντίφαση της συνολικότερης αρχιτεκτονικής. Από τη μία πλευρά, συνέβαλλαν στην οργάνωση της κοινωνικής συναίνεσης γύρω από τη συγκεκριμένη αναπτυξιακή στρατηγική του κεφαλαίου. Από την άλλη, όμως, αποδείχτηκαν ένα καθεστώς συμβίωσης ιδιαίτερα ευάλωτο σε απρόβλεπτα

οικονομικά συμβάντα, αποτελώντας ταυτόχρονα επιμέρους εμπόδιο στην ίδια την αναδίπλωση της νεοφιλελεύθερης αρχιτεκτονικής του ευρώ.

Η αντίφαση της ONE είναι, συνεπώς, πιο στρατηγική από ό,τι φαίνεται εκ πρώτης όψεως. Δεδομένου του νεοφιλελεύθερου προσανατολισμού της Ευρωζώνης, θα επιχειρηθεί να αντιμετωπισθούν οι παραπάνω ανισοροπίες μέσα από συνθήκες «ύφεσης» των πραγματικών εισοδημάτων της εργασίας. Πρόκειται για επιλογή εξαιρετικά επιθετική αλλά ταυτόχρονα και ριψοκίνδυνη για την οργάνωση της κοινωνικής συναίνεσης. Ωστόσο, είναι η μόνη στρατηγική που μετατρέπει την αναπτυξιακή δυναμική της ευρωπαϊκής «περιφέρειας» σε ορατά ανταγωνιστικά οφέλη και περαιτέρω ενίσχυση της δυναμικής του κεφαλαίου χωρίς να αναιρεί τη νεοφιλελεύθερη αρχιτεκτονική του ευρώ. Η κρίση αποτέλεσε μία πρώτη τάξεως «ευκαιρία» στην κατεύθυνση αυτή, όπως πολλές φορές έχει αναφερθεί, για την αναγκαία διόρθωση των αντιφάσεων της πρώτης φάσης του εγχειρήματος της Ευρωζώνης.

Συνεπώς, εκείνο που διαπιστώνουμε από την πλευρά της καπιταλιστικής εξουσίας είναι μία σκληρή και άνευ προηγουμένου επίθεση στην εργασία, η οποία εκδηλώνεται στο όνομα της δημοσιονομικής εξυγίανσης.

Ας διατυπώσουμε, λοιπόν, για μία ακόμη φορά τη βασική διαπίστωση: Οι πολιτικές δημοσιονομικής εξυγίανσης που έχουν μπει σε εφαρμογή αλλά και όσες θα επιβληθούν στο μέλλον δεν έχουν σαν απώτερο σκοπό τους την αντιμετώπιση του χρέους αλλά την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας εν μέσω ύφεσης (μέσα από τη δραστικότερη υπαγωγή της εργασίας στις απαιτήσεις του κεφαλαίου), και τη συνακόλουθη διόρθωση των ανισοροπιών. Και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν άμεσα και αποτελεσματικά το χρέος.

Η κρίση της Ελλάδας, οι διεθνείς χρηματαγορές, η ΕΕ, ο ευρωπαϊκός μηχανισμός στήριξης και το ΔΝΤ υπηρετούν απαρέγκλιτα τις σκληρές επιλογές του κεφαλαίου αποτελώντας κατά βάση «τμήματα» ενός ενιαίου μηχανισμού.

Το χρέος ως μοχλός αναδιάρθρωσης

Οι παράγοντες των αγορών φαίνεται να θεωρούν – όχι αδικώς – ότι η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων στην περίπτωση της Ελλάδας δεν αρκεί για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα του χρέους. Έτσι, ακόμα και μία σχετική «επιτυχία» του προγράμματος λιτότητας μπορεί να αφήσει το δημόσιο χρέος στα επίπεδα του 130-140% του ΑΕΠ. Αυτό σημαίνει ότι οι τιμές των κρατικών

ομολόγων δεν αναμένεται να ανέλθουν σημαντικά το επόμενο διάστημα, γεγονός που συνεπάγεται ότι η Ελλάδα θα παλεύει με το φάντασμα της χρεοκοπίας για πολύ καιρό ακόμα: ιδιαίτερα όσο οι αγορές ερμηνεύουν το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας ως πρόβλημα «αξιοπιστίας» και όχι ρευστότητας. Έτσι, είναι πιθανό η λιτότητα που θα εφαρμοστεί στην Ελλάδα να επιτύχει μόνο τον ένα από τους δύο στόχους της: να συντρίψει τις δυνάμεις της εργασίας αλλά να αφήσει το κρατικό χρέος σε υψηλά επίπεδα. Στην περίπτωση αυτή μία μελλοντική αναδιάρθρωση δεν θα πρέπει να αποκλειστεί.

Η «ενότητα» του εν λόγω μηχανισμού δεν σημαίνει ότι είναι «αμόλυντη» από την ταξική πάλη. Οι κοινωνικές αντιπαραθέσεις μπορεί να δημιουργήσουν-προκαλέσουν αναδιάρθρωση στο εσωτερικό του τελευταίου.

Σε μία πρόσφατη έκθεση της Deutsche Bank αναφέρεται ότι σε ένα ενδεχόμενο αρνητικό σενάριο ένα «κούρεμα» (hair-cut) στο χρέος της τάξης του 75% (στα επίπεδα της Αργεντινής) θα ήταν καταστροφικό για το ευρωπαϊκό αλλά και το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, ενώ ένα μικρότερο «κούρεμα» της τάξης του 25% δεν θα αποτελούσε σημαντική διέξοδο από το ελληνικό πρόβλημα. Η «μέση λύση», λοιπόν, μιας «ελεγχόμενης» επαναδιαπραγμάτευσης της τάξης του 50% θεωρείται περισσότερο ρεαλιστική. Στην περίπτωση αυτή, το κρατικό χρέος θα υποχωρήσει τα επίπεδα του 60% του ΑΕΠ. Με μία υποτιθέμενη ονομαστική ανάπτυξη στο 4% η Ελλάδα θα μπορεί να έχει ελλείμματα εντός των ορίων του Μάαστριχ χωρίς να κινδυνεύει από μία περαιτέρω αύξηση στο χρέος της. Εάν το μέσο κόστος δανεισμού ανέρχεται στο 4%, οι πληρωμές των τόκων θα καλύπτονται από την αύξηση του ΑΕΠ και ένα έλλειμμα της τάξης του 2,5% θα μπορεί να χρηματοδοτεί τις δημόσιες επενδύσεις.

Φαίνεται ότι όλες οι μορφές πίστης που έχουν προσφέρει οι ευρωπαϊκές τράπεζες στις κυβερνήσεις ανέρχονται στο 130% του κεφαλαίου και των ρευστών διαθεσίμων τους για το έτος 2009.

Το δημόσιο χρέος των τριών ευρωπαϊκών οικονομιών που βρίσκονται στη δυσμενέστερη δημοσιοοικονομική θέση (Ελλάδα, Πορτογαλία και Ισπανία) παρότι σε απόλυτους όρους φαντάζει μεγάλο (περίπου 400 δισεκατομμύρια €), ως ποσοστό ανέρχεται μόλις στο 14% του συνόλου των ανάλογων τραπεζικών απαιτήσεων. Έτσι, υπολογίζεται ότι ακόμα και μία μείωσή του κατά 50% δεν θα μειώσει παρά μόνο κατά 10% το χρέος ως ποσοστό του ιδίων τραπεζικών

κεφαλαίων. Μείωση δηλαδή που είναι «αντιμετωπίσιμη» από το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα δεδομένης της σχετικής ετοιμότητας της ΕΚΤ.

Δεν είναι σίγουρο σε ποιο βαθμό οι προηγούμενες θέσεις απηχούν περισσότερο κάποιο στρατηγικό σχεδιασμό ή επιχειρούν απλά να απαλλάξουν το ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα από τις πιέσεις που δέχεται (επισημαίνοντας την ανθεκτικότητά του ακόμα και στο πιο δυσμενές ενδεχόμενο). Σε κάθε περίπτωση, όμως, βλέπουμε ότι οι βασικοί πιστωτές μπορούν να επιβιώσουν και με το 50% των απαιτήσεών τους (εκτίμηση που γίνεται από τους κεντρικούς αναλυτές του συστήματος). Και εδώ προκύπτει, φυσικά, το αφοπλιστικό ερώτημα:

Εάν είναι τελικά να επαναδιαπραγματευτούν το χρέος σε επίπεδα της τάξης του 50% γιατί να περάσουμε από το στάδιο της ύφεσης, της υψηλής ανεργίας, του εισοδηματικού αποπληθωρισμού και της διάλυσης κάθε εργατικού δικαιώματος; Διότι αυτό ακριβώς έχει σημασία για τη «συμμαχία» του κεφαλαίου! Προτεραιότητα είναι η επιβολή των «νόμων» του κεφαλαίου και η εμπέδωση επιθετικών στρατηγικών εκμετάλλευσης και όχι η ίδια η αντιμετώπιση του δημόσιου χρέους.¹²

2. ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

**Εικόνα 7:Τι σημαίνει για τους Έλληνες η έξοδος από το ευρώ
ΑΘΗΝΑ 29/05/2012.**

«Ο κίνδυνος εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ δεν αποτελεί πια μια θεωρητική υπόθεση εργασίας, ή μία εξέλιξη με μηδενική πιθανότητα, αλλά

αντικείμενο καθημερινής συζήτησης και ένα σενάριο που συζητείται πλέον έντονα, ειδικά στο εξωτερικό.

Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι μια τέτοια απευκταία εξέλιξη μπορεί να προκληθεί, μέσα σε ένα τόσο εύφλεκτο περιβάλλον, και από ένα μεμονωμένο γεγονός ή άστοχο χειρισμό με αυτοεκπληρούμενη, οδυνηρή κατάληξη, ανεξαρτήτως της ισχυρής πολιτικής βούλησης περί του αντιθέτου», αναφέρεται σε ειδική έκδοση της Εθνικής Τράπεζας για την ελληνική οικονομία με θέμα «Περιγράφοντας τις συνιστώσες του κρίσιμου διλήμματος».

Μια έξοδος από το ευρώ, αναφέρεται στην έκδοση της Εθνικής Τράπεζας, θα οδηγούσε σε σημαντική πτώση του βιοτικού επιπέδου του Έλληνα πολίτη (μείωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος τουλάχιστον κατά 55% σε ευρώ)-πλήττοντας περισσότερο τους οικονομικά ασθενέστερους- μέσω της σημαντικής υποτίμησης του νέου νομίσματος (65% σε ονομαστικούς όρους), της βαθύτερης ύφεσης (-22% σε σταθερές τιμές, επιπλέον της συρρίκνωσης κατά 14% την περίοδο 2009-2011) και της αύξησης της ανεργίας (στο 34%), ενώ το κράτος θα εξαναγκαζόταν σε νομισματική χρηματοδότηση των αναγκών του, δημιουργώντας έναν πληθωριστικό φαύλο κύκλο (πληθωρισμός άνω του 30% αρχικά, με ισχυρή ανοδική τάση στη συνέχεια, καθώς θα αυτοτροφοδοτείται από αυξήσεις τιμών εισαγόμενων αγαθών και ονομαστικών μισθών) που θα ακύρωνε σταδιακά το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα από την υποτίμηση.

Εξαιτίας της δυσκολίας πρόσβασης σε συνάλλαγμα, η χώρα θα αθετούσε το μεγαλύτερο τμήμα των υποχρεώσεων προς τους δανειστές της από το εξωτερικό (325 δις. ευρώ), με προφανείς δυσμενείς επιδράσεις σε διακρατικό επίπεδο και στις συναλλαγές των ελληνικών επιχειρήσεων με το εξωτερικό, με αποτέλεσμα τη σημαντική υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου και δυσκολία πρόσβασης σε βασικά αγαθά και ειδικά σε καύσιμα, φάρμακα και αναγκαίες πρώτες ύλες.

Οι προαναφερόμενες επιπτώσεις θα ήταν πολύ πιο δυσμενείς υπό ένα σενάριο μίας μη ομαλής μετάβασης στο νέο νόμισμα.

Η στρατηγική του οικονομικού Προγράμματος που συνοδεύει τη δανειακή σύμβαση είναι πολυδιάστατη και δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μονοσήμαντα, με ένα υπέρ ή ένα κατά, αναφέρεται στην έκδοση της Εθνικής Τράπεζας

Συγκεκριμένα το Πρόγραμμα εξασφαλίζει χρόνο για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων, παρέχοντας ένα πρωτόγνωρο επίπεδο χρηματοδότησης (σχεδόν 150 δισ. ευρώ έως σήμερα και άλλα 90 δισ. ευρώ ως το 2014), με ιδιαίτερα ευνοϊκούς όρους, ενώ με την επιτυχή ολοκλήρωση του PSI, το δημόσιο χρέος μειώνεται κατά 50% του ΑΕΠ και εξασφαλίζεται σημαντική ελάφρυνση στις υποχρεώσεις πληρωμής τοκοχρεολυσίων για ολόκληρη τη δεκαετία (επιτόκιο 2% έως το 2014, μέση διάρκεια νέων ομολόγων 20 έτη).

Παράλληλα, εξασφαλίζεται στήριξη ρευστότητας για το εγχώριο τραπεζικό σύστημα άνω των 130 δισ. ευρώ, μέσω του Ευρωσυστήματος.

Περιλαμβάνει τρεις άξονες μέτρων (διαρθρωτικές αλλαγές, χρηματοπιστωτικό σύστημα, δημοσιονομική εξυγίανση) που καλύπτουν από αυτονόητες μεταρρυθμίσεις έως και μεταβολές που προκαλούν έντονες αντιδράσεις.

Μεταξύ των αυτονόητων αλλαγών περιλαμβάνονται:

Η πάταξη της φοροδιαφυγής, η εξυγίανση της δημόσιας διοίκησης, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος που αποτελούν ακρογωνιαίους λίθους της προσαρμογής με βασικό ρόλο στην ανάκαμψη της οικονομίας.

Αλλαγές που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την κοινωνική στήριξη στο Πρόγραμμα περιλαμβάνουν την επέκταση της χρονικής διάρκειας προσαρμογής και την αυξημένη πρόνοια για τις πιο αδύναμες κοινωνικές ομάδες που δοκιμάζονται από την κρίση.

Οι εταίροι μας πιθανόν να αντιμετωπίζουν με μεγαλύτερη ευελιξία τις προαναφερόμενες προσαρμογές και την επιπρόσθετη χρηματοδότηση που απαιτείται (η έγκριση της οποίας θα απαιτούσε απόφαση Συμβουλίου Κορυφής και εγκρίσεις από Κοινοβούλια χωρών της Ευρωζώνης), στο βαθμό που

εξασφαλιζόταν μια αξιόπιστη πολιτική δέσμευση για αποφασιστική εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και επίτευξη των αναπροσαρμοσμένων δημοσιονομικών στόχων, εκτιμάει η Εθνική Τράπεζα.¹⁷

3. ΤΙ ΘΑ ΣΗΜΑΙΝΕ Η ΝΕΑ ΔΡΑΧΜΗ;

Σύμφωνα με τον κύριο *Μιχάλη Νικολέτο που είναι ανώτερο στέλεχος Hedge Fund* : Ακούμε συνέχεια για τη δραχμή, θα ήταν καλό λοιπόν να δούμε αναλυτικά τι σημαίνει αυτό. Οι πολιτικοί το μόνο που κάνουν είναι να κινδυνολογούν (που στην προκειμένη περίπτωση είναι και το σωστό να κάνουν), ενώ θα έπρεπε να εξηγήσουν αναλυτικά τι σημαίνει για την Ελλάδα η έξοδος από το ευρώ.

Χωρίς να εξηγούν τις πραγματικές επιπτώσεις, το μόνο που καταφέρνουν είναι να δημιουργούν τη πεποίθηση ότι αυτό γίνεται καθαρά και μόνο για εκλογικούς και όχι για πραγματικούς λόγους.

Θα εξηγήσουμε όσο πιο απλά μπορούμε τι θα συμβεί αν η Ελλάδα αποφασίσει να πάει στη δραχμή.

Θα δούμε μερικά οικονομικά στοιχεία για την Ελλάδα. Το χρέος της Ελλάδας είναι 245 δισ. ευρώ με επιτόκιο περίπου 2,8%.

Το πρωτογενές έλλειμμα (δηλαδή τα έσοδα του κράτους – έξοδα του κράτους) της Ελλάδας είναι 4,5 δισ. ευρώ τον χρόνο (σύμφωνα πάντα με τα σημερινά δεδομένα) και το εμπορικό έλλειμμα (δηλαδή εξαγωγές – εισαγωγές) είναι 12,4 δισ. ευρώ (δηλαδή εισάγουμε 12,5 δισ. παραπάνω από αυτά που εξάγουμε).

Με το που θα δημιουργηθεί η δραχμή θα αρχίσει να υποτιμάται στην ελεύθερη αγορά. Ενώ η αρχική ισοτιμία θα είναι 1-1 με το ευρώ μετά από λίγα λεπτά θα είναι στο 50% της αξίας του (και αυτό είναι αισιόδοξο απλά το βάζουμε για να δούμε τις συνέπειες).

Η ισοτιμία δεν θα είναι σταθερή και οι βίαιες διακυμάνσεις θα αναγκάσουν την Ελλάδα να την κλειδώσει (σε σχέση με κάποιο δυνατό νόμισμα, λογικά το ευρώ αν και αυτό δεν είναι απαραίτητο) στα καινούργια επίπεδα (έστω ότι το κάνει 50% χαμηλότερα).

Αυτό δεν θα έχει μεγάλη διάρκεια καθώς το κράτος προκειμένου να καλύπτει τις ανάγκες του (κυρίως λόγω του ελλείμματος που είναι 4,5 δισ.) θα τυπώνει δραχμές και αναγκαστικά (κάποια στιγμή) θα αφήσει την ισοτιμία ελεύθερη.

Με την έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ, το χρέος θα διπλασιαστεί σε σχέση με τη καινούργια δραχμή. Άρα η Ελλάδα θα έχει δύο επιλογές ή να συνεχίσει να πληρώνει το χρέος της (πράγμα που φαίνεται αδύνατο) ή να προβεί σε μονομερή διαγραφή του.

Αν προχωρήσουμε στη διαγραφή του, η Ελλάδα θα αποκοπεί από όλα τα διεθνή χρεοπιστωτικά μέσα και πλέον δεν θα μπορεί ούτε να δανειστεί ούτε να κάνει εύκολα συναλλαγές με το εξωτερικό, καθώς κανείς δεν θα δέχεται τη δραχμή σαν νόμισμα πληρωμών. Θα ήθελα να σημειώσω εδώ ότι ιστορικά οι μόνες τρεις χώρες που δεν έχουν πληρώσει το χρέος τους στο ΔΝΤ είναι η Σομαλία, το Σουδάν και η Ζιμπάμπουε.

Επίσης οι τράπεζες αυτομάτως θα κρατικοποιηθούν το οποίο θα έχει σαν συνέπεια τη φραγή κεφαλαίων. Δηλαδή, για να μη φύγουν τα χρήματα στο εξωτερικό, στη τσέπη μας, στο σεντούκι, στο σπίτι, οι τράπεζες θα βάλουν φραγή ώστε ο κόσμος να μπορεί να τραβήξει μέχρι ένα ορισμένο ποσό την ημέρα.

Και θα το κάνουν αυτό οι τράπεζες για να επιβιώσουν, διότι αν όλοι τραβήξουν τα χρήματά τους τότε όλες οι τράπεζες θα πτωχεύσουν με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Αν οι καταθέσεις τώρα γυρίσουν σε δραχμές υπάρχουν δύο επιλογές. Αν οι καταθέσεις γυρίσουν σε δραχμές, τότε και τα δάνεια προς τις τράπεζες θα πρέπει να γυρίσουν σε δραχμές και αντιστρόφως αν οι καταθέσεις μείνουν σε ευρώ τότε και τα δάνεια προς τις τράπεζες θα μείνουν σε ευρώ. Δυστυχώς το να μείνουν οι καταθέσεις σε ευρώ και τα δάνεια σε δραχμές δεν θα είναι εφικτό.

Στη συνέχεια η Ελλάδα προκειμένου να χρηματοδοτήσει το έλλειμμα που είναι 4,5 δισ. (σημερινά ευρώ) θα πρέπει να τυπώσει δραχμές, με συνέπεια την περαιτέρω μείωση της αξίας της δραχμής και τη δημιουργία υψηλού πληθωρισμού.

Αυτό εκτός από το να μειώνει την αγοραστική δύναμη της δραχμής (λόγω πληθωρισμού) θα έχει και σαν αποτέλεσμα να αυξηθούν τα επιτόκια σε επίπεδα του 20% όπως είχαμε τη δεκαετία του 80, με τη μόνη διαφορά ότι θα πάρει πάρα πολύ χρόνο για να μάθει η αγορά να λειτουργεί σε αυτά τα επίπεδα.

Όσον αφορά το εμπορικό έλλειμμα, η Ελλάδα θα σταματήσει να εισάγει, καθώς η υποτίμηση της δραχμής θα κάνει τα εισαγόμενα προϊόντα πάρα πολύ ακριβά. Αυτό θα δημιουργήσει ένα βραχυπρόθεσμο πρόβλημα στα τρόφιμα που λογικά θα καλυφτεί από την τοπική παραγωγή.

Η μεγαλύτερη ανησυχία όμως θα στραφεί προς την έλλειψη πετρελαίου και φαρμάκων που ούτε μπορούμε να παράγουμε αλλά ούτε και θα έχουμε τη δυνατότητα να εισάγουμε.

Αυτές είναι οι πρώτες και γρήγορες συνέπειες του να πάει η Ελλάδα στη δραχμή. Στη συνέχεια θα χαθούν περαιτέρω θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα και είναι αρκετά πιθανό να υπάρξει κοινωνική εξέγερση, καθώς ο κόσμος για καθαρά λόγους επιβίωσης θα αναγκαστεί να προβεί στη βία.

Στον αντίποδα αυτών των γεγονότων υπάρχουν κάποιοι που θα υποστηρίξουν ότι η Ελλάδα θα γίνει πιο ανταγωνιστική και ότι τα θετικά της δραχμής θα βοηθήσουν την Ελλάδα να βγει από την κρίση πιο γρήγορα. Η αλήθεια είναι ότι λόγω της δραχμής η Ελλάδα θα γίνει πιο ανταγωνιστική αλλά ποιο θα είναι το σημείο εκκίνησης;

Ο βασικός μισθός των 580 ευρώ θα φαίνεται σαν οπτασία, γιατί πλέον ο Έλληνας θα παίρνει το ισόποσο σε δραχμές το οποίο θα έχει μειωθεί κατά 50% (δηλαδή 580 δραχμές που θα ισοδυναμούν πλέον με 290 ευρώ) λόγω της υποτίμησης (αν προσθέσουμε και τον πληθωρισμό η αγοραστική δύναμη μειώνεται περαιτέρω).

Η Ελλάδα πιέζεται να κάνει μια εσωτερική υποτίμηση η οποία είναι βάρβαρη για τον ελληνικό λαό αλλά δυστυχώς η εναλλακτική της δραχμής θα είναι πολύ πιο βάρβαρη και με αβέβαια αποτελέσματα.

Τα διαρθρωτικά μέτρα τα οποία καλείται σήμερα να κάνει η χώρα θα είναι πάλι τα ίδια αλλά κάτω από πολύ πιο δυσμενείς συνθήκες και χωρίς καμιά πολυτέλεια χρόνου υλοποίησης.

Επιχείρημα είναι ότι η Ελλάδα θα μπορεί να εξάγει, αλλά τι έχουμε να εξάγουμε; Η βιομηχανία μας είναι πολύ μικρή για να μπορεί να στηρίξει την Ελλάδα (μέχρι να τη δημιουργήσουμε θα πάρει τουλάχιστον 2 χρόνια).

Όσοι πιστεύουν ότι ο τουρισμός θα βοηθήσει, απλά θα τους παραπέμψουμε στο να δουν τι έγινε στην Αίγυπτο πέρσι που ο τουρισμός έπεσε 40% λόγω των πολιτικών αναταράξεων.

Η αιτία που ο τουρισμός είναι φέτος σε χειρότερα επίπεδα από πέρσι δεν είναι λόγω τιμών, είναι λόγω του ότι ο κόσμος φοβάται να έρθει στην Ελλάδα με αυτά που συμβαίνουν και βλέπει στα διεθνή μέσα ενημέρωσης.

Πηγαίνοντας λοιπόν στη δραχμή, οι κοινωνικές αναταράξεις θα αυξηθούν και τα έσοδα από τον τουρισμό θα μειωθούν περαιτέρω. Ο μόνος τομέας που θα επωφεληθεί σε περίπτωση που η Ελλάδα πάει στη δραχμή είναι ο αγροτικός που δεν είναι αρκετά μεγάλος για να στηρίξει την ελληνική οικονομία.

Όσον αφορά το κομμάτι των επενδύσεων, είναι προφανές ότι το κράτος δεν θα έχει χρήματα να χρηματοδοτήσει νέες επενδύσεις και άρα οι επενδύσεις θα πρέπει να έρθουν από το εξωτερικό.

Για να γίνει μια ξένη επένδυση προϋποθέτει 5 πράγματα:

α) Ανταγωνιστικό κόστος εργασίας (δηλαδή πόσο κοστίζεις σε σχέση με το τι παράγεις).

β) Σταθερή, χαμηλή και ξεκάθαρη φορολογία (π.χ. η Βουλγαρία έχει φόρο 10%).

γ) Μια οργανωμένη δομή της οικονομίας με ξεκάθαρες διαδικασίες λειτουργίας.

δ) Σταθερή πολιτική κατάσταση και σταθερό θεσμικό πλαίσιο ώστε ο επενδυτής να μπορεί να προγραμματίσει την επένδυσή του τα επόμενα 10 χρόνια.

ε) Ένα νόμισμα το οποίο να μην έχει τεράστιες διακυμάνσεις ώστε και πάλι να μπορεί να προγραμματίσει ο ξένος επενδυτής την επένδυσή του.

Είναι προφανές λοιπόν, ότι με τη δραχμή μόνο η πρώτη προϋπόθεση θα καλύπτεται, οι υπόλοιπες τέσσερις θα πάρουν πολύ χρόνο και δεν εξαρτώνται από το αν θα είμαστε στη δραχμή ή όχι.

Με την άρνησή μας βεβαία να αλλάξουμε τις άλλες τέσσερις προϋποθέσεις, θα αναγκαστούμε μόνοι μας να προβούμε στην έξοδο από το ευρώ, καθώς η δραχμή θα διαφαίνεται σαν η μόνη λύση σωτηρίας η οποία από μόνη της θα φέρει τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα.

Το μνημόνιο έχει προφανώς πολλά λάθη γιατί δεν εστιάζει καθόλου την προσοχή του στην ανάπτυξη και η περίοδος προσαρμογής του είναι πάρα πολύ σύντομη, με αποτέλεσμα να δημιουργεί πάρα πολλές ανισορροπίες τις οποίες η κοινωνία δεν μπορεί να απορροφήσει.

Το επιτόκιο του χρέους είναι το χαμηλότερο δυνατό και η αποπληρωμή του (του μεγαλύτερου μέρους) ξεκινάει μετά το 2020 οπότε το να μπούμε στο δίλημμα ότι με τη δραχμή θα λύσουμε τα προβλήματα της χώρας και θα αποφύγουμε τις μεταρρυθμίσεις νομίζω είναι τεράστιο σφάλμα το οποίο εγκυμονεί κινδύνους που σήμερα δεν μπορούμε καν να φανταστούμε. **Με τη δραχμή** το μόνο που θα κάνουμε είναι να ανοίξουμε το κουτί της Πανδώρας το οποίο σύμφωνα με τον μύθο, το μόνο που έμεινε μέσα όταν το έκλεισε τρομαγμένη η Πανδώρα ήταν η Ελπίδα. Οπότε στο ερώτημα αν αξίζει να αποφύγουμε τη δραχμή πάση θυσία, νομίζω η απάντηση είναι εύκολη.¹⁷

4. ΤΟ ΕΥΡΩ ΕΦΕΡΕ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Ο αντίκτυπος της εισαγωγής του Ευρώ και η κοινή Ευρωπαϊκή πολιτική είχε σημαντικές επιπτώσεις στην περίπτωση της Ελλάδας. Στο ακόλουθο διάγραμμα, φαίνεται η κίνηση του πληθωρισμού και των κρατικών ομολόγων χρέους της Ελλάδας τα τελευταία 10 χρόνια, συγκριτικά με την Ευρωζώνη. Μετά την εισαγωγή της Ελληνικής οικονομίας στον μηχανισμό στήριξης, δημιουργείται το ερώτημα ποιες θα είναι οι άμεσες και έμμεσες συνέπειες αυτής της οικονομικής καθίζησης της ελληνικής οικονομίας. Ήδη, παρατηρούνται οι πρώτες αρνητικές

συνέπειες στα νοικοκυριά που τινάζονται στον αέρα αφού ολοένα και αυξάνεται ο δείκτης τιμών καταναλωτή και η ανεργία όταν παράλληλα μειώνονται οι μισθοί και οι συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων και ελαστικοποιείται η εργασία.

Σημαντικό ρόλο στην αύξηση των τιμών έπαιξε η διαδοχική αύξηση της φορολογίας σε βασικά προϊόντα (καύσιμα, ποτών, κ.λπ.). Παράλληλα, το παραγόμενο εθνικό προϊόν μειώνεται δραματικά, οι επιμέρους δείκτες (τουρισμού, βιομηχανίας, αγροτικής παραγωγής, κ.λπ.) παρουσιάζουν μεγάλη ύφεση και οι αρνητικές επιπτώσεις στις επενδύσεις έχουν φέρει αρνητικό πρόσημο στο ρυθμό ανάπτυξης. Αυτή η κατάσταση άλλαξε την αντιμετώπιση της Ελληνικής οικονομίας από τις διεθνείς αγορές την τελευταία περίοδο της τρέχουσας κρίσης, θεωρώντας την πτώχευση της Ελληνικής οικονομίας ή την έξοδο από το Euro σαν ένα στοίχημα και μειώνοντας την αξιοπιστία της Ελληνικής οικονομίας μέσω της διαδοχικής υποβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από τους διεθνείς οργανισμούς αξιολόγησης.

Αυτή η αντιμετώπιση μοιάζει μερικές φορές σαν να είναι μια μανία οδηγούμενη από επενδυτές και διαχειριστές με μη ορθολογικές προσδοκίες που προβλέπουν σε ευκαιριακές υψηλότερες αποδόσεις όσο αυξάνονται τα spreads δανεισμού. Αυτό το άσκοπο και δαπανηρό παιχνίδι δημιουργεί μεγάλα οικονομικά και κοινωνικά κόστη με δύο συνιστώσες: η μία είναι οι εκ των προτέρων διαστρεβλώσεις των διαθέσιμων κεφαλαίων και της κατανομής των κεφαλαίων επένδυσης και, η δεύτερη είναι η εκ των υστέρων υπερβολική αβεβαιότητα και μεταβλητότητα των τιμών όταν αυτές οι προσδοκίες δεν πραγματοποιούνται. Η Ελληνική οικονομία είναι, προς το παρόν, το πρώτο παράδειγμα αποτυχίας του κοινού νομίσματος euro, όταν πραγματικά χρειάστηκε να επιδείξει την συναλλαγματική ισχύ του. Αν θελήσουμε να επεκτείνουμε αυτή τη σκέψη, το παράδειγμα της Ελληνικής οικονομίας είναι ο καθρέφτης της αδυναμίας της ενιαίας Ευρωπαϊκής νομισματικής, και οικονομικής ολοκλήρωσης να πετύχει τους στόχους της που έθεσε στο αρχικό της όραμα.

Η πρόσφατη κρίση απέδειξε πως το κοινό νόμισμα παρουσιάζει ιδιαίτερες αδυναμίες. Μπορεί κάποιος (και όχι άδικα) να χαρακτηρίσει το κοινό νόμισμα ως το «ονομαστικό μέσο συναλλαγής» παρά εκείνη την πετυχημένη καινοτομία που ολοκλήρωσε το Ευρωπαϊκό όραμα της ενοποίησης και ολοκλήρωσης των

Ευρωπαϊκών οικονομιών και κεφαλαιαγορών. Το νέο νόμισμα δεν είναι κατά ανάγκη επιτυχημένο επειδή υπάρχει ή δημιουργήσε μια νέα αγορά σε περιόδους οικονομικής σταθερότητας (Plosser, 2009; Calomiris, 2009). Η ενότητα αυτή έχει πολλά στοιχεία από την έρευνα και τα εμπειρικά ευρήματα του D. Filippas (2011). Οι αντιστοιχίες στο εσωτερικό της Ευρωζώνης και η αστάθεια του χρηματοοικονομικού της περιβάλλοντος, ιδιαίτερα με την τρέχουσα κρίση, έχει σημαντική αρνητική επίδραση σε πολλά επίπεδα, όπως στις τιμές, τις υπηρεσίες, τις επενδύσεις, κ.λπ.

Οι διεθνείς παράγοντες και η γενική αντίληψη του ιδιοσυγκρασιακού κινδύνου παίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Ακόμα και αν επιμέρους εσωτερικοί παράγοντες όπως η ρευστότητα (liquidity) και ο κίνδυνος χώρας (sovereign risk) είναι μικρότερης επιρροής παράγοντες αν και μη αμελητέοι, η παρουσία του κοινού νομίσματος δεν άλλαξε σημαντικά την γενική αντίληψη αποστροφής του κινδύνου και τους μακροοικονομικούς δείκτες. Σε περιόδους μεγάλης μεταβλητότητας, το κοινό νόμισμα δείχνει να αποτυγχάνει να φέρει τις αναμενόμενες προσδοκίες με, μερικές φορές, απρόβλεπτες δυσμενείς συνέπειες για τις χώρες της Ευρωζώνης λόγω της αποτυχημένης χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης και νομισματικής πολιτικής. Με άλλα λόγια, δείχνει να απέτυχε να περάσει τα τεστ της αγοράς. Μια τέτοια αποτυχία ίσως κοστίζει πολύ ακριβά στους επενδυτές και τα νοικοκυριά. Το φαινόμενο της Ελλάδας και, πρόσφατα, της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας (ενώ ακόμα συζητούνται μέθοδοι και τρόποι αντιμετώπισης των διογκωμένων δημοσιονομικών προβλημάτων και άλλων χωρών-μελών και την αποφυγή του ντόμινο στην Ευρωζώνη) αναδύει την αδυναμία της Ευρωπαϊκής.¹⁴

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΤΟ ΕΥΡΩ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΑΤΥΧΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ;

Τις 9 Μαΐου του 1950 ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Ρόμπερ Σούμαν διακηρύχτει δημόσια τις ιδέες του και γεννάται η Ε.Ε. Η ιδέα αυτή υλοποιήθηκε με την βοήθεια έξι κρατών μελλών που αποτελούν τα ιδρυτικά μέλη.

Στόχος της ένωσης ήταν η δημιουργία κοινής αγοράς, η οποία κάλυπτε ένα μεγάλο φάσμα αγαθών και υπηρεσιών.

Ο στόχος αυτός οδήγησε στην διεύρυνση της ένωσης και έτσι τα έξι κράτη γίνονται εννέα.

Η διεύρυνση αυτή συνεχίστηκε κάτω από μια σειρά γεγονότων και έτσι το 1981 έχουμε την είσοδο και της Ελλάδος . Φτάνοντας στο έτος 1999 ένα νέο γεγονός προβάλλει στην Ε.Ε η δημιουργία ενός νέου νομίσματος που αντικαθιστά το νόμισμα του ECU. Αυτό είναι το ευρώ.

Τις 9-3-2000 υπό την πρωθυπουργία του Κωνσταντίνου Σημίτη μια νέα πρόσκληση παρουσιάζεται στην Ελλάδα η ένταξη της στην Ο.Ν.Ε την οποία η κυβέρνηση και ένα μεγάλο ποσοστό του λαού την δέχτηκε με πανυγηρισμούς.

Το γεγονός αυτό επιτεύχθηκε μετά από μια σειρά τήρησης κριτηρίων που έπρεπε να ικανοποιήσει η Ελλάδα. Ως θετικές συνέπειες ο πρώην υπουργός Οικονομίας κ. Παπαντωνίου έθεσε την οικονομική και νομισματική σταθερότητα, τα χαμηλά επιτόκια τα οποία θα πραγματοποιούνταν από το επόμενο έτος (δηλ. το 2003). Επίσης την περίοδο αυτή η Ελλάδα αποδέχεται το νόμισμα του ευρώ ως κύριο νόμισμα της με αποτέλεσμα η δραχμή που για αιώνες κατείχε αυτή την θέση να αποτελεί παρελθόν. Η ύπαρξη του ευρώ όπως και κάθετοι καινούργιο προκάλεσε ανυσηχία στους πολίτες η οποία εξαλείφθηκε με την βοήθεια των ΜΜΕ και των Τραπεζών, εν τούτοις όμως έφερε σημαντικά οφέλη αλλά και συνέπειες .

Τα θετικά οφέλη αφορούν τους καταναλωτές, τις επιχειρήσεις, το διασυνοριακό εμπόριο, καθώς και διάφορους τομείς όπως τουρισμό, ναυτιλία, γεωργία ενώ οι συνέπειες αφορούν τις επιχειρήσεις, τουρισμό, γεωργία. Η ύπαρξη των παραπάνω θετικών στοιχείων διατηρήθηκε μέχρι το 2008 όπου μια νέα οικονομική κρίση ξεσπά και πλήττει την Ελλάδα και όλα τα κράτη μέλη της

Ευρωζώνης. Η κρίση αυτή επηρέασε αρνητικά όλους τους τομείς με αποτέλεσμα η Ελλάδα σήμερα το έτος 2012, να κινδυνεύει να επιστρέψει στην δραχμή .

Η επιστροφή αυτή θα είχε ολέθρια αποτελέσματα για την χώρα μας. Και συγκεκριμένα υποτιμάται η ελεύθερη αγορά, η ισοτιμία δεν θα είναι σταθερή, το χρέος θα διπλασιαστεί, θα σταματήσει να εισάγει. Από αυτά φαίνεται ότι είναι επιτακτική η ανάγκη παραμονής μας στο ευρώ . Για να μην αποτελεί ατυχής περίπτωση η παρουσία του ευρώ χρειάζεται να χρησιμοποιήσουμε τις ευκαιρίες που μας παρουσιάζονται για ανάπτυξη. Έτσι, στην **γεωργία** οι αγρότες πρέπει να στραφούν σε τις εναλλακτικές καλλιέργειες όπως η τρούφα, η στέβια, η ελαιοκράμβη και την καλλιέργεια των αρωματικών φυτών κ.α οι οποίες θα αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές καλλιέργειες οι οποίες σήμερα δεν θεωρούνται κερδοφόρες και θα αποτραπεί έτσι το αρνητικό κλίμα . Επίσης βλέποντας την αυξανόμενη ζήτηση που υπάρχει στα βιολογικά τρόφιμα να δημιουργήσουν τις ανάλογες ευκαιρίες. Εξάλλου μην ξεχνάμε ότι η ετήσια ανάπτυξη της αγοράς των βιολογικών προϊόντων κυμαίνεται μεταξύ 10-15%. Μπορεί να φαίνεται μικρό το ποσοστό αλλά προσφέρει μεγαλύτερη οικονομική ασφάλεια στους βιοκαλλιεργητές, τους μεταποιητές, τους διανομείς και τους πωλητές, τα οικονομικά οφέλη αυτής της τάσης αναπόφευκτα επηρεάζουν και άλλες αγροτικές επιχειρήσεις και γενικότερα όλη την αγροτική κοινότητα, άμεσα και έμμεσα. Η φύση της βιολογικής γεωργίας προάγει τη δημιουργία θέσεων εργασίας , την αύξηση των αγροτικών πληθυσμών και της αγροτικής ευημερίας. Οι βιοκαλλιεργητές είναι πιθανό να απολαμβάνουν οφέλη στην υγεία τους καθώς δεν ασχολούνται με χημικά όπως οι φυτοπροστατευτικές ουσίες. Οι βιοκαλλιεργητές, επίσης, αναφέρουν ότι κερδίζουν το σεβασμό των καταναλωτών καθώς όλο και περισσότερα άτομα ανακαλύπτουν τα οφέλη της βιολογικής παραγωγής σε σχέση με το περιβάλλον, την ευημερία των ζώων καθώς και την κοινωνικοοικονομική υπόσταση.^{19,20} Όσο αφορά τον **τουρισμό** θα πρέπει να δημιουργηθεί μία δυναμική και βιώσιμη τουριστική υποδομή για όλες τις εποχές του χρόνου. Το μεσογειακό κλίμα της χώρας είναι ιδανικό για δραστηριότητες, όπως γκολφ και οδοιπορία, και εκτιμάται ότι ένα εκατομμύριο Ευρωπαίοι θεωρούν την Ελλάδα ως υποψήφιο προορισμό. Επίσης πρέπει να αναβαθμιστούν τα αεροδρόμια για να εξυπηρετήσουν τους επισκέπτες και τις πτήσεις τσάρτερ που έχουν πλέον αυξηθεί σημαντικά. Να γίνει προβολή της χώρας σε παγκόσμιο επίπεδο ως ασφαλή και ελκυστικό τουριστικό προορισμό. Επίσης μεγάλη σημασία

πρέπει να δώσουμε και στην Αειφόρο ανάπτυξη. Πολλά ξενοδοχειακά συγκροτήματα και θέρετρα σήμερα εγκαθιστούν φωτοβολταϊκά συστήματα, στην προσπάθεια τους να μειώσουν τις εκπομπές του άνθρακα. Νέες και ενεργειακά αποτελεσματικές κατασκευαστικές λύσεις, εγκαταστάσεις αφαλάτωσης, αποτελεσματικός ενεργειακός εφοδιασμός και λογισμικά συστημάτων ελέγχου είναι μόνο μερικοί από τους τομείς στο πλαίσιο των οποίων ο τουριστικός τομέας μπορεί να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα των νέων τεχνολογιών. Να γίνει αναβάθμιση μαρίνων, να γίνει εκπαίδευση και κατάρτιση στις τουριστικές υπηρεσίες.²¹ Διατηρώντας λοιπόν ως κύριο νόμισμα μας το ευρώ που δεν αποτελεί ατυχής περίπτωση θα πρέπει εμείς οι Έλληνες να δουλέψουμε σαν *εμείς*.. και όχι σαν *εγώ*.. χρησιμοποιώντας τα οφέλη, και μαθαίνοντας και από τις συνέπειες που μας πρόσφερε το ευρώ τα οποία από ότι φαίνεται δεν εκμεταλλευτήκαμε σωστά γιατί ίσως κάποια πράγματα τα θεωρούσαμε δεδομένα και δεν δεχόμαστε την αλλαγή τους και θα δούμε ότι όλα θα αλλάξουν. Εξάλλου κοιτώνας στο παρελθόν έχουμε αποδείξει ότι δουλεύοντας ομαδικά μπορούμε να κάνουμε θαύματα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα σταυροδρόμι. Θα πρέπει να διαλέξει ανάμεσα σε ένα δρόμο που ορίζεται από μύθους και φαντασιώσεις και μια πορεία που την χαρακτηρίζει ο ρεαλισμός . Η Ελλάδα χρειάζεται ανάπτυξη. Η ανάπτυξη απαιτεί εμπιστοσύνη της κοινωνίας για το μέλλον της χώρας και επενδύσεις. Ούτε η εμπιστοσύνη ούτε τα κεφάλαια εξασφαλίζονται όταν υπάρχει συνεχής αβεβαιότητα για τις οικονομικές εξελίξεις. Η αμφισβήτηση της ευρωπαϊκής πολιτικής στο σύνολο της αλλά και η μη εφαρμογή των αποφάσεων αποτελούν εμπόδια για την χρηματοδότηση της ανάπτυξης.

Η Ελλάδα χρειάζεται να σταθεροποιήσει την οικονομία της, να εξασφαλίσει την ανάκαμψή της. Πρέπει να προχωρήσει σε διαρθρωτικές αλλαγές για να βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά της που πάσχει. Η πρόοδος μας εξαρτάται από τον αν θα περιορίσουμε ένα πολυδάπανο κράτος , ανοίξουμε τις κλειστές αγορές, και αν αυξήσουμε την παραγωγικότητα. Όλα αυτά θα τα επιτύχουμε χωρίς να φύγουμε από το ευρώ που θα εντείνει την αβεβαιότητα και θα επιτείνει την ύφεση.

Η επάνοδος στην δραχμή δεν θα μας χαρίσει νέες δυνατότητες. Θα οδηγήσει στην ολική οπισθοδρόμηση. Δεν θα είναι μια απλή υποτίμηση. Θα επανέλθουμε στην μεταπολεμική εποχή των συνεχών αδειών για να πάρουμε συνάλλαγμα, να εξάγουμε ή να εισάγουμε. Οι ελευθερίες που μας εξασφάλισε η συμμετοχή μας στην Ο.Ν.Ε, καθώς και τα οφέλη που μας πρόσφερε θα συρρικνωθούν για άγνωστο χρονικό διάστημα. Και μην ξεχνάμε ως τώρα οι πολίτες έχουν πληρώσει ένα ακριβό τίμημα και αυτό γιατί η Ευρωζώνη σχεδίαζε πρόχειρα μέτρα. Η χώρα έγινε έρμαιο των εξελίξεων . και για αυτό έχουμε χρέος να εξασφαλίσουμε στην χώρα μια σταθερή πορεία προόδου να τις δώσουμε την δυνατότητα με σχέδιο να ανακάμψει.

Επίσης θα ήθελα να τονίσω ότι κανείς δεν μας προκάλεσε να ενταχθούμε στην Ο.Ν.Ε και να αποδεχθούμε το ενιαίο νόμισμα. Ήταν δική μας επιλογή. Κανένα κράτος όπως πιστεύαμε δεν έλυσε τα προβλήματα του γιατί εντάχθηκε στην Ο.Ν.Ε. Η ίδια η Ευρώπη αντιμετωπίζει προβλήματα κυρίως ανάπτυξης . Όμως όσο αφορά τους πολίτες, τις επιχειρήσεις ,τους τομείς του τουρισμού, της γεωργίας, της ναυτιλίας διευκόλυνε την δημιουργικότητα και την ανάπτυξη των

οικονομικών δραστηριοτήτων τους και έτσι συνέβαλε στο να αυξήσει τις ευκαιρίες τις οποίες δεν θα είχαμε με την μη ένταξη.

Από την άλλη πλευρά, χωρίς προσπάθεια, η χώρα μας θα παρέμενε στο περιθώριο ουραγός της Ευρώπης και δεν θα διευκόλυνε τους πολίτες να πλησιάσουν στα πραγματικά όρια των δυνατοτήτων τους . Για αυτό δεν πρέπει να αφήσουμε <<άθικτα>> τα κακώς κείμενα και να συνεχίσουμε να προσπαθούμε για ένα καλύτερο μέλλον μαζί με το ευρώ. Να μην επαναπαυόμαστε ότι η Ο.Ν.Ε θα μας λύσει όλα τα προβλήματα. Δεν πρέπει να μπούμε στο περιθώριο και να ξαναδούλεψουμε με χαρτί, μολύβι και γόμα δεν μας αξίζει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Χρήμα – Πίστη – Τράπεζες Δρ.ΚΙΟΧΟΣ.Π.Α.- Δρ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ.Δ. ία Έκδοση ελληνικά γράμματα 1999.σελ. 459-463,

2. <<Η Επιχείρηση στην Ενιαία Αγορά και το Ευρώ>>. Φαρσαρώτας Ιωάννης Δ. Οικονομολόγος Νομικός . Καλαμαράς Νικόλαος Δ. Αθήνα 2007. σελ.19-20.

3. <<Ενιαίο νόμισμα και Ελληνική Βιομηχανία>> Εκδόσεις Σταμούλης Α Αθήνα.

4. Οικονομικό Δελτίο Τριμηνιαία Έκδοση ALPHA BANK Δεκέμβριος 2001 τεύχος 80. << Οι πολίτες και το ευρώ>>. σελ. 3-6

5. Χρήμα – Πίστη – Τράπεζες Δρ. .ΚΙΟΧΟΣ Π.Α- Δρ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ.Δ ία Έκδοση ελληνικά γράμματα 1999.σελ 465-468

6. Η εποχή του Ευρώ και η Ελλάδα .Δούκας Π.Γ. <<Βασικά οφέλη από την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος στην Ευρώπη>>. σελ. 27-31.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ ΣΤΟ ΙΝΤΕΡΝΕΤ.

7. www.europa.eu <<Η Ευρώπη σε12 μαθήματα >>του Pascal Fontaine Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων2007. σελ. 9-11.

8. www.el.wikipedia.org. & www.typos.com.cy

9.www.news.in.gr ειδήσεις, < Πανηγυρική εκδήλωση στο Ζάππειο για την αίτηση της εντάξεως στην Ο.Ν.Ε.>> 9-3-2000.

10.www.otoe.gr <<Ποιες οι επιπτώσεις του ευρώ στις τουριστικές επιχειρήσεις 2012>>.

11. www.ec.europa.eu. <<Γιατί το ευρώ>>. Δημοσίευση 30-10-10

12. www.aformi.gr <<Η Ελληνική Οικονομική Κρίση στρατηγικής του ευρώ>>. Άρθρο Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2010.

13. www.ec.europa.eu. Το ευρώ μας ωφελεί όλους. Δημοσίευση 30-10-10

14. www.epistimonikomarketing.gr <<Οικονομική Κρίση και Χρηματοοικονομική Καινοτομία: Η περίπτωση του ευρώ>> Επιμορφωτικά Θέματα Ιούλιος - Αύγουστος 2011

15. <http://www.bankofgreece.gr> Α. Καραμάνος Καθηγητής Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, & Δ. Βολουδάκης Γεωπόνος , Msc, Ερευνητής Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών , Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής η επίδραση της κλιματικής μεταβολής στη γεωργία και τα γεωργικά εδάφη Ιούνιος 2011.

16. http://www.veriorama.com/krisi_euro.php?group=2&size=10&id=900
Οι συνέπειες του ευρώ. Άρθρο: Περισιανίδης Ευθύμιος 28-04-12.

17. <http://www.nooz.gr/economy/ti-simainei-i-nea-draxmi> άρθρο του Του Μιχάλη Νικολέτου Τι σημαίνει η Νέα Δραχμή; ΑΘΗΝΑ 28/05/2012.

18. <http://www.24h.gr/section/oikonomia/i-elliniki-nautilia-antexei> Έκθεση της Ernst & Young, «Η ελληνική ναυτιλία αντέχει» 31/05/2012.

19. <http://voria.gr/index.php?module=news&func=display&sid=80195>
<<Εναλλακτικές ευκαιρίες για ανάπτυξη της γεωργίας>>. Έκθεση του Αλέξανδρου Μητάκη 5 Φεβ. 2012.

20. http://ec.europa.eu/agriculture/organic/society-economy/rural-development_el <<Αγροτική ανάπτυξη -βιολογική γεωργία>> Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

21. <http://www.investingreece.gov.gr/default.asp?pid=37&la=2><<Ελλάδα: Ένας παγκοσμίως αναγνωρίσιμος προορισμός>>

22. <http://www.agronews.gr/> Φθινό ευρώ και γεωργία 25/05/2010.

23. . www.otoe.gr <<Ποιες οι επιπτώσεις του ευρώ στην ναυτιλία 18/5/12.

